

Dva Honzové a Jana

Jan Hlávka: *Jana Rečková umřela.* :-(
Kdy už tahle série skončí...

Jan Vaněk, jr.: *Přemýšlel jsem teď o tom a řekl bych, že už neskončí. Definitivně to začalo a nanejvýš budou delší prodlevy, ale marná věc, lidé, které jsme poznali a oblíbili si v devadesátkách, budou umírat jenom častěji a častěji. Pokud neumře celý žánr (a jeho místo nezaumře něco ještě mnohem bizarnějšího a nevysvětlitelnějšího), sice jejich místa budou přebírat jiní, mladší, ale to už nebude úplně ono; až nakonec umřeme i my (a tím to v jistém smyslu skončí).*

Pár vzpomínek na Honzu Hlavičku

Poprvé jsem se s Honzou viděl skoro před čtyřiceti roky, 21. prosince 1979, mám dojem, že to bylo na Staroměstském náměstí někde mezi orlojem a Celetnou ulicí. Když nad tím teď přemýšlím, měl to asi při cestě z práce na prezidium Akademie věd. Bydlel tehdy asi ještě v rázovitém činžáku v Benediktské hned za Kotvou a nejspíš proto vybral toto i v té době turisticky exponované místo.

Dohromady nás dal Josef Nesvadba, Honza mu napsal, zda nemá nějaký kontakt na tehdy vznikající fandom, a dostal od něho adresu SF klubu na MFF UK.

Mně bylo tehdy třiaadvacet, Honzovi o pět víc. Společný zájem o SF nám rychle pomohl překonat tehdy obvyklou nedůvěru. Na chodníku jsme se dohodli, že klubu půjčí své překlady povídek z němčiny a francouzštiny, které si zatím pořizoval jen pro sebe (v tu dobu měl hotový nejméně první ze svých „seši-

tů“), a že přijde na schůzku klubu. Mám dojem, že tehdy ještě nepsal vlastní povídky, k tomu jej vyprovokovala až Cena Karla Čapka, vyhlášená o dva roky později.

Pak mě na rok z Prahy odvála vojna, Honza za tu dobu vybral a přeložil další sešity SF povídek, ani ne za rok po mém návratu do Prahy tady byl první Parcon a první Cena Karla Čapka, ve které okamžitě zabodoval s Bedýnkou, co se modře rozzářila. Tehdy také vyšlo první číslo Villoida, ve kterém se později objevilo hodně z jeho překladových sešitů. Chvilí trvalo, než dal své překlady k dispozici fanzinům, někdy přímo samizdatům, opatrnost byla na místě, měl se svou první ženou Marcelou dvě děti.

Aby nerušil rodinu, psal Honza hlavně v kotelně na chalupě, měl tam teplo a příkládáním zdůvodnil absenci v rodinném kruhu; vzpomínal, jak na klapky jeho psacího stroje sedal popílek a jak si o něj do krve rozdíral bríška prstů... Některé jeho zdánlivě humorné povídky tedy byly napsány opravdu krví.

A my, kteří jsme měli možnost je číst, jsme to nějak vycítili a na každou jeho další práci se těšili. Narazit na Honzovu povídku bylo pro porotce fandomových soutěží odměnou za hodiny často úmorného čtení. Přestože šel svým antihrdinským vedením příběhu proti proudu a čtenářským očekáváním, v každém ročníku Geny Karla Čapka, do kterého poslal své povídky, se jeho práce dostaly do výběru toho nejlepšího a v roce 1989 konečně i v soutěži zvítězil a na Olomouckém Parconu získal Mloka.

Vedle toho jej oceňovali i porotci Huňáče zeleného nebo soutěže plzeňského SF klubu Andromeda O stříbřitě lesklý halochron.

pokračování na str. 7

OBSAH

Dva Honzové a Jana	1	Tužkové stínované světy M. Ressela	18
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Řád, aneb: Když to všechno ...	20
Hvězdný bulvár	3	Ad Jirkovy návrhy k Akademii SFFH	21
Zemřel Jan Hlavička (1951–2018)	7	Sergej Lukjaněnko: Šestá hlídka	22
Zemřel Jan Kantůrek (1948–2018)	9	Civilizační šok ²	23
Zemřela Jana Rečková (1956–2018)	11	Časem s vědou – březen	27
Malé rekviem za velkou spisovatelku	11	Ošidné kouzlo volných konců	28
Čokoláda s oríškama	12	Časem s vědou – duben	29
Akademie SFFH za rok 2017	13	O zoufalých léčbách	30
Rozdělit Akademii, nebo nerozdělit?	13	Mysti-fikce z nám blízkého východu	31
Le Guinová a tao	14	Parcon 2018 – Bilovec	32
Svazek nových studií A. K. K. Kudláče	17	Zana Ramadani: Zahalená hrozba	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Se smutnými zprávami se nemá pospíchat, tak ani my nechvátáme s oznámením, že nás v březnu opustili tři přátelé, Honzové Hlavička a Kantůrek a Jana Rečková.

O nich a o rovněž zesnulé Ursule K. Le Guinové přinášíme obsáhlejší texty, o Juraji Herzovi snad příště. Určitě ale ještě přineseme pár vzpomínek na dva Honzy a jednu Janu.

Na straně 13 najdete kompletní seznam nominovaných osobností a prací Akademie SFFH za rok 2017, obvykle bývá na první straně dubnového čísla, ale výše uvedené smutné události nás přiměly porušit tradici. Seznam je doplněn textem Jirky Pavlovského o současném (ne)fungování Akademie při hodnocení slovenských prací a mou odpovědí na něj.

Dále přinášíme dokončení článku Milana Krejčího Kultovní komiksy 2, tradiční report Martina Gilara z USA a vědecký nášup za března a duben. Vedle recenzí Ivana Adamoviče, Jirky Grunta a Ivo Fencla se nám už do čísla víc nevešlo.

Zdeněk Rampas

Předplatné

Pokud nechcete ve starších číslech IK hledat, kam poslat 300 Kč předplatného pro platbu z ČR, použijte číslo konta: 2700397108/2010 a pro platbu ze SR IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108 (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Zdeněk Rampas

Bílovec – vernisáž 27. dubna

Zámek otevřen každou sobotu a neděli od 11.00 do 16.00.

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 3-4/2018 (317)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com
<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Ivo Fencl,
Martin Gilar, Jirka Grunt,
Franta Houdek, Milan Krejčí,
Jiří Pavlovský, Pavel Poláček,
Zdeněk Rampas, Ondřej Šefčík,
Martin Šust, Jan Vaněk, jr.,
Jiřina Vorlová, Františka Vrbenská

Fotografie

Richard Klíčnický, Zdeněk Rampas

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt
Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 24. 4. 2018

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze
© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Baví se tři podnikatelé ve vězení.

První: „Já nastavil nižší ceny než konkurence a zavřeli mě za dumping.“

Druhý: „Já je nastavil vyšší než konkurence a zavřeli mě za zneužití tržního postavení.“

Třetí: „To já je nastavil stejně jako konkurence a zavřeli mě za kartel.“

Šel jsem do veganské restaurace. Kámoška říkala, že tam mají chutné menu. Chutnalo sice trochu jako karton, ale pořád lepší než ty jídla na něm.

Moravák: Kama sa tam ide?

Pražák: Vole, nemluv na mě japonsky!

◆ ◆ ◆

● **26. února** po čase zase RUR, Filipovi už je lépe, dorazil ještě Honza Vaněk, jr., ale zase udeřily mrazy, tak jsme se brzy rozešli, abychom byli včas v teple.

● **28. února** se od 19 hodin opět scházíme v salóнку restaurace MAT na přednášce člena Klubu Julese Vernea Leonida Křížka „Historiky z americké války Severu proti Jihu“. Dovděli jsme se spoustu drobných podrobností, třeba jak vojáci Severu jeli na kafi, které Jih kvůli blokadě neměl...

● **6. března** jsem se zastavil v Litagu u Kristin Olsonové, už jsme se dlouho neviděli, ale zdá se, že už jí mateřské povinnosti nechávají víc času, tak jsme probrali kdeco, třeba že Euromedia koupila Laser-books.

● **8. března** na byvší MDŽ a potom S*S*S*R jdeme s Frantou Novotným otestovat Elysium pro rekonstrukci, je to teď spíš než cokoli jiného cukrárna, tak pak jdeme k Regentovi, kde Franta objednává stůl na příští týden.

● **9. března** mi volá spolužák ze střední Honza Kašpar, přijede v pondělí, abychom domluvili vydání jeho knihy *Sojuz na vlastní kůži* o tom, jaké to bylo studovat v Leningradu za Bolševika.

Večer píše Ivo Železný na FB: *Umřel Honza Hlavička. Překladař, redaktor, spisovatel. Autor výborných sci-fi povídek a slova emzák.* Později se dovídáme, že se to stalo už v pondělí 5. března.

● **10. března** zaslechnu kus Rozhlasové laboratoře Leonardo a tam Tereza Nekovářová, kdysi celkem aktivní na Miniconex. Dnes neurobioložka, která to moderátorce Martině Maškové nijak neusnadňuje. Ta cituje pěknou hypotézu o tom, že děti žijící uprostřed zeleně mají něco (asi

víc bílé i šedivé hmoty mozku), a Tereza to nedá a za ověřené by to vzala, kdyby bylo možné přivést sto dětí z uhlého Newcastleu do zeleně a sto dětí z vilové čtvrti u lesa místo nich, pak je nechat vyrůst a počkat na jejich maturitu a potom by to bylo trochu otestované. Takhle to může být prostě tím, že rodiče, kteří si mohou dovolit život v zeleni, mají i jiné přednosti.

● **12. března** se cestou ze schůzky s koreanistkami (ano, vyjde další kniha o všech aspektech života v moderní Koreji) zastavím v Jalně pro Interkomy, abychom se pak s Míšou vydali do Časlavské na RUR a koupit nějaké knihy a časopisy (zase jsem si nebyl jist, zda už tu Pevnost a XB-1 nemám; i když je někdy stačím prolístovat, tak mi připadají číslo od čísla stále podobnější). Cestu jsme si ještě zpestřili návštěvou tamní pošty, musím chlapce z Arkhamu politovat, kdykoli nesou nějaké zásilky pro své korespondenční zákazníky. Před námi byli jen tři lidi, ale jeden nejspíše posílal maringotku na Ukrajinu a další asi také nechtěli nic jednoduššího. Nicméně za čtvrt hodiny jsme byli v Časlavské a ještě jsme zastihli Toma a domluvili se na návštěvě u paní Bouškové.

● **13. března** k nám z daleké Chrudimi dorazil můj spolužák ze střední, kterému vydávám knihu vzpomínek na studium v Sojuzu (pro mladší v bývalém SSSR). Večer mi zavolal Richard Klíčnický, je zpět z Indie a zhubl a ještě v tom asi bude pokračovat, co byl pryč, nikdo nic neudělal ☺

● **14. března** se ozval Miki Čambal, začne péct Sfingy, to mi připomenulo, že zítra je:

● **15. března** uzávěrka prvního kola Akademie, abych to už také vyplnil. Vedle toho má narozeniny František, byl zavražděn Julius Caesar (a obsazeno zbytkové Československo).

Večer testujeme hospodu U Regenta. Vydal jsem se do ní v Časlavské, kde jsem konečně nechal Interkomy pro Plzeň. Už v tramvaji jsem potkal Richarda Šustu, pravil, že zahlédl Jiřinu, tak jsme na ni chvíli čekali, aby to nemusela hledat, ale když nepřišla ani ve dvou následujících spojích, tak jsme to vzdali. Jiřina hospodu našla sama, zdržela se v Ráji oříšků.

U rezervovaného stolu už seděl Franta, pak dorazil ještě Milan Fibiger a Vláďa Němec a nakonec má ratolest Pavel se skorsnachou Dagmar. Franta nám objednal narozeninové panáčky, Milan Fibiger šel z copycentra, kde si nechal scanovat obrázek Pocta Švandrlíkovi či tak nějak, Pavel už hraje Kingdom Come, tak jsem z něj doloval zkušenosti.

Jídlo dobré, hluk ucházející, ale dle vrchního byla ten den jen malá návštěvnost.

● **16. března** Jirka Pavlovský na FB umístil text o Akademii, viz str. 13. Mou aktualizovanou odpověď najdete na straně 21.

● **17. března** jsem na venkově, práce stojí, ale narozeniny jsou jen jednou do roka a musím se ukázat širší rodině.

● **20. března** vyrážíme s Michaelou na křest knihy *O krok před peklem* na Václaváku u Dobrovského. Zúčastnilo se ho

docela dost autorů: Markéta Klobasová (tu jsem neznal, má povídku i ve stínu Říše), Jana Jůzlová, Karel Doležal, Martin Paytok, Darek Šmíd, Jakub Mařík (ten tedy jen pantomimicky), Jirka Pavlovský a Štěpán Kopřiva (s těmi jsem potlachal, než akce s mírným zpožděním vypukla), na schodech stranou seděl Honza Hlávka a neměl svůj obvyklý svetr, ale parádní vestu...

Povídky ze světa Kladiva na čaroděje jsem mezitím stihl přečíst a přišly mi o hodně povedenější než jednotlivé romány, povídka se přeče jen okolo pár hlášek, šokujících spojení a pointy vystaví snáz.

Akce to byla celkem vyvedená, pár lidí se pak postavilo do fronty na autogramy. My ještě počkali na Julii, které jsem nesl pár knih, a pak jsme se vydali do Časlavské, odkud nás Tom Štípský dovedl k paní Bouškové. S mírným zpožděním jsme jí popřáli k narozeninám a koupili si pár kresbiček. A mezitím strávili velmi příjemný večer. Paní Boušková bydlí kousek od Jolany, třeba někdy půjde obě návštěvy spojit.

● **21. března** tu máme další KJV, Hanka Nájemníková zasvěceně vypráví o počátcích archeologie v době Julese Vernea. Franta se léčil, takže nedorazil, ale jednou mohla přijít Michaela. Dále dorazili Roman Štědrónský, Filip s děvčaty, jak by ne, když Hana přednášela, a Egon s paní.

● **22. března** jsme se sešli u Hraničkových, tentokrát se zúčastnila i Michaela, rovněž mimořádně byla doma Toshiko, takže s Ivanem a Ottou přišla řeč i na jiné věci než politiku.

Večer se dovídáme, že zemřel Honza Kantůrek. Nejprve mi volal Pavel Koutský a pak řada dalších.

● **23. března** se scházíme s Dášou Heřtovou a Petrem Svoreněm v pizzerii Grosseto, popovídali jsme si o knihách, Michaela se pochlubila Vzpomínkomatem, ten u Petra vyvolal nával nostalgie, samozřejmě ne po těch dobách, ale pocítili jsme množství času, které zase uteklo.

● **24. března** doháníme pracovní resty, nejen společenskými událostmi živ je člověk.

● **25. března** uspořádala Vilma pod záminkou mých narozenin odpolední dýchánek, který se pak protáhl na večírek. Protože jsme začínali už ve tři hodiny, dorazila spousta lidí s malými dětmi, někdo pozornější spočítal, že jich bylo celkem jedenáct, Vilminy dcery nepočítaje, ty za ty roky přešly do kategorie hostitelek, jedenáct bylo dětí zhruba do deseti let. (Jolana, Honza: Ludmila a Česlava, Ruščákoví s Patrikem a Kačenkou, Vanda, Lukáš: Vincent a Valerie, Viktor s Danielem a Alžbětou, Jarmík a Sargo s Garikem, Edita s Berenikou a Zuzankou, která měla zrovna narozeniny.)

A pak spousta lidí bez dětí, Bára z Poříčan mi upekla úžasný čokoládový dort, Bidlo donesl lahev tuzemáku, tak jsme si připili na Honzu Kantůrka a Hlavičku, pak Honza Vaněk s Líbou, Ivan a Toshiko Hraničkoví, kolem šesté z Kalifornie přibyl i hostitel Martin. Vanda donesla svůj úžasný špenátový závin a mně dvě lahve Mikuleckého a Sargo mi (ale spíše nám všem) věnovala stolní hru „Přines si svou knihu“.

Dověděli jsme se, že byt Leonida Křížka bude v časopise Soffa o bytovém designu, jak to jde s Kingdom Come (dobře), já upozornil na možnost přihlašovat se na Parcon, probrali děti, život, politiku, dějiny, a byla hodina před půlnocí a bylo na čase

se vydat domů, mnozí chodí v pondělí do práce. My se vraceli s Hraničkovými, takže jsme si večírek ještě asi o půl hodiny prodloužili.

● **26. března** zodeslal Ondřej Morava formuláře druhého kola Akademie.

Hned mi volal Jarek Mostecký, koho že to zase Slováci prosadili do kategorie Dlouholetá práce? Trefil se mi do hovoru s Jadou Olšou, jr. Tomu by měla vyjít cesta na Parcon, bude zrovna v ČR na dovolené. A po ránu se mi ozval Pavel Mikuláštiček, chtěl stejně jako Jarek vědět, zda a kdy bude moci přijet na pohřeb Honzy Kantůrka. Večer v RUR vracím Tomovi desky půjčené od paní Bouškové...

● **27. března** objevují v Orientačním seznamu Martin Šust a Jirka Pavlovský čtyři chyby, některé slovenské nominace se netýkaly prvního vydání, takže v tomto IK je asi jediný správný seznam bez chyb a překlepů. Ty zase našel Honza Křeček.

Oprava na XB-1 vyšla tak nesrozumitelně formulovaná, že by to před pár lety stačilo, aby se trollové na FantasyPlanet pomínuli. Dnes už to ale s nikým nehnulo.

Dovídáme se, že dnes zemřela Jana Rečková.

● **28. března** posílá Ivo Železný zprávu, že zádušní mše za Honzu Hlavičku je příští středu ve 14.00 u Panny Marie Sněžné. Naštěstí jsem to moc nešířil ☺

● **29. března** se scházíme ve velkém počtu U Regenta, dorazil jsem z Arga s Richardem Klíčníkem a u našich stolů bylo docela plno, Honza Kovanec nám vyprávěl o posledních Janiných dnech, připili jsme na její památku a zavzpomínali na ni. Honza mi vyjádřil díky za uveřejnění Janiny povídky ve Dvanácti nesmrtelných.

● **1. dubna** když loni přinesly Lidovky zprávu o tom, že Česko postaví svou první letadlovou loď *CZN Masaryk*, hned jsem věděl, že je 1. dubna, zpráva o tom, že firma *Volvo* bude měnit své logo kvůli genderové vyváženosti, protože obsahuje symbol Marsu (a také alchymistický znak železa), který též bývá využíván jako samčí či mužský symbol, vzal jsem to jako zcela běžnou zprávu z Kašpárkova.

● **2. dubna** dokončuju velkou knihu o Koreji, tak snad dojde i na knihy, které jsem nasliboval kamarádům, a i na Interkom.

● **3. dubna** si dělám okružní výpravu po Argu a Tritonu pro korektury a recenzní výtisky.

● **4. dubna** před kostelem PMS jen já s Michaelou a Honza Vaněk, jr., kterého chvilku po druhé napadlo zeptat se na faře, a tak víme, že jsme tu o týden dřív a zádušní mše za Honzu Hlavičku je až jedenáctého.

● **5. dubna** vyrazíme s Michaelou na pohřeb Honzy Kantůrka, na nějakém komiksovém serveru vyšla výzva, aby lidé přišli v maskách, takže se to až na smutnou atmosféru podobalo: co: přišlo opravdu hodně lidí, snad 150-200, scifisti, Honzovi kamarádi ze stolní společnosti, měl věnec i od kamarádů z 9. třídy a od Conan Society (omylem přepsané jako Canon Society), přečetisti v kostýmech (Hadati), dokonce jeden Hellboy s doutníkem, trekisti, přijeli Jarek Mostecký, Helenka Šebestová s Janou, Petr Kotrle, z Brna Pavel Mikuláštiček s Davidem, Zina, Taj a kytice Fénixconu a Conan Society, Richard Podaný, lidi z KJV – Egon, V. Kejval, M. Corn, L. Křížek, V. Vlk, dále Vlas-

ta Talaš, Pavel Koucký, Rimsak, Silver, Lucka a myslím že i Petra Lukačovičovy, Robert Rameš, Filip a Tom z Čáslavské, Pavel Nosek, Honza Vaněk, jr., Peťo Pavelko, Pavel Březina, Milan Fibiger, Richard Klíčnick, Honza Kovanic, Fr. Novotný, Fr. Vrbenská, Vlado Ríša, Vašek Pravda, zkrátka takový smutný con. Richard Klíčnick fotil a hned domlouval benefici v divadle v Dlouhé ve prospěch Honzových vnoučat.

Hadati nám dal veteránské odznaky se šefíkem, mám dojem, že v nějaké zemi, k jejímž evropským hodnotám se stále dost nepřibližujeme, za jejich nošení nová levice někoho málem umlátila.

Po pohřbu s Richardem Podaným a dalšími vyrazím do Vinohradského pivovaru a odtud s Petrem Kotrlem zase do Arga pro jeho výtisky. Richard na nás měl nachystanou výbornou meruňkovic od tatínka, kterou by jistě ocenil i Honza.

● **6. dubna** v časném dopoledni sháníme v okolí Jiřáku kytky pro Janu Rečkovou, marně, jen jsme tak prošvihli čas, kdy jsme si mohli popovídat s ostatními před Husovým sborem v Dykově ulici.

Opět dorazilo hodně tentokrát Janiných přátel, z fandomu Anička Šochová snad z největší dálky, jinak vesměs Pražáci – namátkou Františka, Vilma, Fr. Novotný, Egon, Robert Rameš, Staso Juhaňák, Vašek Pravda, Edita se Zuzankou, Richard Klíčnick, Alexis, Filip Gotfrid, Zdeněk Pobuda, Honza Vaněk, jr., Vlado Ríša, Jiřina Vorlová, Darth Zira, Lucka Lukačovičová a Ondřej Morava se Simonem, Viktor Janiš, Richard Šusta...

Tess četla z připravované Janiny knihy o tom, jak se seznámila s Jarkem. Honza Kovanic říkal, že si Jana pronajala schránku v kolumbáriu vedle něj. To nám povídal minulý čtvrtek v hospodě, potřeboval to ze sebe dostat: jak domlouval Cestu domů a zajišťoval pomůcky, nakonec zbytečně, Jana se domů už nepodívala :-). Na druhou stranu jsem vyrozuměl, že dní, kdy byla mimo, bylo celkem málo. Aspoň tak. Hráli i Krylovo Děkuji, bylo smutné uvědomit si, co Jana jako lékařka musela prožívat během léčby.

Po obřadu vyrazíme zase do Arga pro korektury, knižní průmysl se nesmí zastavit.

● **7. dubna** dorazil Jirka Doležal a pro svůj obřímí archiv skenoval první ročníky Ikarií, Pevností a Nemesis, které si v těch dávných dobách nechal svázat.

Zjistil jsem, že mi chybí polovina recenzních Ramaxů (od 7/2001 dál), které vydával Libor Marchlík v dobách svého mladistvého idealismu. Nepřebývají někomu?

● **8. dubna** s Michaelou otvíráme portské od Sanči a dáváme maratón sedmé řady Hry o trůny.

● **9. dubna** se dovídáme, že včera zemřel Juraj Herz, jeho Morgiana byl jeden z určujících filmů našeho mládí (později, když jsme pobrali víc rozumu, se k němu přidal Spalovač mrtvol).

Večer u nás máme hrací pondělí, dorazili Tiri a Roman Štědrónský, Filip, Bí, Honza Vaněk jr., a Bidlo. Hráli jsme Uno (takové sofistikovanější Prší, přinesl Roman) a pak hru *Přines si svou knihu*, kterou mi dala k narozeninám Sargo.

Protože většina hráčů si svou knihu nepřinesla, přidělil jsem jim: Krok před peklem, První experimentální, Americký sniper, Einsteinova krev, Jak se žije padesátkám a Proč tak snadno – Některé rodinné důvody sametové revoluce. Bylo opravdu zábavné v nich vyhledávat pasáže typu: Jak vám rodiče vysvětlovali, že jste přišli na svět.

● **12. dubna** se scházíme U Regenta, Paří koupil pro potřebu Euroconu DVD Vynález zkázy, abychom tam mohli lobovat o titul pro Karla Zemana.

Jiřina mě upozorňuje, že i fandomu a CKČ se týká GDPR, koukám, jak nám roste sametová diktatura, přibývá zbytečných a nesmyslných povinností, aby si nikdo nevšiml, jak ubývá svoboda a bezpečí.

● **13. dubna** v Plzni Pivocon, já ale jedu za rodinou do Starých Hradů, nedá se stihnout všechno.

● **16. dubna** s Michaelou k Leonidu Křížkovi, v Lazarské vidím

Adélku, už abychom zase začali myslet na Akademii a předávání cen. Večer volá a mailuje Zdeněk Pobuda, na poslední chvíli dokončuje knihu Jany Rečkové *Kvalita života*.

● **18. dubna** dodatečně v restauraci U Papežů slavíme Kvída. Dorazili jsme s Michaelou hned po Slávkovi a Olině Švachoučkových, až potom se ukázali Dalibor a Dana Čápoři, Standa Čermák, Vláďa Widtman, Pavel Beneš a další. Vyšlo další číslo Světelných roků, v pořadí pěti sté šedesáté druhé ☺

Probrali jsme život od posledního setkání a byl čas vyrazit z Opatova do Ruzyně. Mezitím proběhl jistě zajímavý další Klub Julese Vernea, ale nedalo se stihnout vše, tak alespoň fotografie.

● **19. dubna** takové práce, že jsem zapomenul na *Slova mají křídla* ve Waldezově muzeu.

● **20. dubna** před jednou odjíždíme já, Dáreček a Jiřina s řidičem Pagim jeho miniautem na Jarní poradu do Březové a asi po čtyřech hodinách tam šťastně dorazíme. Zde už na nás čekají Franta Moravec a Alena s občerstvením v podobě výborných zeleninovo-masových závinů. Odpočinuli jsme si v chládku na terase a pak přešli k opékání buřtíků, mezitím dorazil i Pavel Mikuláščík, jako nejmladší dostal na starost oheň, a kolem desáté z nějaké pěvecké soutěže přibyl Honza Škorpík, krátce po půlnoci jsme se propadli do postelí, nás pět Pražáků, Brňáků a Plzeňáků si ustlalo v patře a Honza Škorpík u Franty a Aleny.

● **21. dubna** přešla snídaneč plynu do Porady potom, co ráno náš počet doplnil ještě Standa Otava. Po obědě (výborný guláš) už zbyl jen jediný bod programu, zpráva o Akademii SFFH, kterou ČS Fandom zřizuje. Následoval další odpočinek na terase a po třetí jsme se začali chystat k odjezdu. (Zápis z Porady v příštím IK)

Zpáteční cestu jsme zvládli o hodinu rychleji než cestu z Prahy do Březové, a to ještě Pagi hodil Jiřinu až domů, přece jen už moc nevidí.

● **22. dubna** po letmém vzpomínání z Porady jedu okolo

poledne za Jaroslavem Olšou starším, budeme vydávat indonéskou SF pro děti ☺. Strávili jsme velmi příjemné dvě hodiny, Olša starší, ač osmdesátník, je stále stále fit, i když schody už nevybíhá, ale to já také ne ☺

Odešla mi baterie u mobilu, to je krása, když víte, že vám nikdo nezavolá.

● **23. dubna** se scházíme v Čáslavské, Honza Vaněk má zpoždění, tak mu jen připomenou cestu do Bílovce a pak chvátám k Honzovi Hýskovi.

● **24. dubna** ráno poslouchám na ČRo Plus o tom, že Evropská komise uvažuje o právech a povinnostech robotů a umělých inteligencí, na jednu stranu se to zdá být rozumné a předvídaté, ale čertovo (levičácké) kopýtko vidím v tom, že si pomalu připravují půdu, koho zase osvobodit a emancipovat, až to provedou se všemi (odhadem šedesáti) polhavi, rasami a zvířaty...

● **25. dubna** mi zase funguje mobil, konec svobody.

● **26. dubna** okolo poledne jedu do Celetné ukázat nátlak nové velké knihy o Korei, abych okolo druhé odevzdal na finančáku opravené přiznání

ČS fandomu, podal jsem ho na loňském formuláři, což by možná prošlo, ale neuvedl jsem, že to podávám jako jednatel a navíc ani nijak to jednatelství nedoložil. Když jsem to s úřednicí řešil telefonicky a zeptal se, zda stačí, že je to na stránkách ministerstva vnitra, byla tímto zdrojem informací upřímně překvapena a možná to (jak jí tak podávajícím) přišťe ušetří práci.

Když jsem z úřadu vypadnul, už na mě před vchodem čekal Jakub Němeček, u kterého jsem si objednal knihu Pat Murphyové *Město, nedlouho poté*. Zašel jsem s ním do příjemného podniku Ouky Douky Coffee, kde jsme si popovídali jako nakladatel s nakladatelem a já jej pozval na předávání cen Akademie SFFH. Jakub podobné akce příliš nevyhledává a i když už měl jiný program, slíbil, že dorazí, aby se pocvičil v neuhýbání nepřijemnému :-)

Večer jsme s Michaelou U Regenta a oslavujeme její narozeniny, František jí donesl kytku; nestihl jsem včas poslat připomenutí, ale i tak se nás sešlo víc než obvykle. Jako poslední dorazil Honza Vaněk, jr. ze křtu Mandysovy *Prague Noir*, abychom se dohodli na zítřejší cestě.

● **27. dubna** v 8.10 ráno (vlastně ještě v noci) čekáme na nástupišti Leo Expressu, až se tento objeví, aby nás s Honzou Vaňkem, jr. odvezl do Bílovce na vernisáž výstavy o čtyřiceti letech ČS fandomu. Dnes ale pro nedostatek místa uvedu jen, že vlak měl čtyřicet minut zpoždění, prý proto, že v něm někdo zkolažoval, zjevně nejsem jediný, kdo dává v tuto dobu přednost spánku.

Zdeněk Rampas

Legendární bylo jeho vítězství v ceně Pseudovyabstrahovaná Judita fanzinu Pavla Kosatíka Siréna v roce 1983. Podmínkou účasti v soutěži byla povídka začínající jednou ze tří předepsaných, poněkud ujetých vět. Honza napsal povídku na každou z těch vět a to ještě tak, že povídky na sebe navazovaly nebo odkazovaly.

V tu dobu obohatil češtinu o slovo emzák (mimozemšťan) a hrobot (robotický hrobokop). Do češtiny zavedl také progresivní znak x s háčkem, který by nám umožnil lepší jazykovou manipulaci se slovy, jako je řiřa, řandy nebo řiřn, vyslovuje se totiž jako kš.

V roce 1990 napsal Honza článek „Ale co tedy vlastně budeme psát?“, a zřejmě si tuto otázku nikdy nevyřešil, protože na slibovanou povídku o svatbě J. N. Kaprála a Eriky Rumpbrechtové jsem v nových poměrech marně čekal skoro tři desetiletí. Tím spíše pak na slibovaný román. Celá jeho povídková tvorba je obsažena ve dvou sbírkách *Hurá, hřbitov jede!* a *Panelfixn*.

Po odchodu z Akademie věd pracoval v nakladatelství Iva Železného, seděl a chmurně se tvářil oknem na balkón Melantrichu, ze kterého před časem promlouval k davům s klíči Václav Havel. Po sedmácti letech se rozešel s Marcelou a o tři roky později si vzal Marii. Ale to už se z něho stával „velký samotář“. Bylo čím dál obtížnější jej přitáhnout do fandomové komunity. Naposledy se to tuším podařilo Ivanu Adamovičovi, když pořádal křest třetího svazku *Kronik české science fiction*, ve

Zemřel Jan Hlavička, povídkář a překladatel

V pondělí 5. března zemřel v Praze ve věku 66 let Jan Hlavička, jeden z nejvýznamnějších autorů zlatého věku české vědeckofantastické povídky 80. let a překladatel zejména z němčiny. Oznámil to jeho nakladatel a přítel Ivo Železný.

Jan Hlavička se narodil 1. srpna 1951 v Praze, roku 1975 vystudoval překladatelství a tlumočnictví z francouzštiny a němčiny na FF UK a po vojenské službě pracoval v zahraničním odboru Úřadu prezidia Čs. akademie věd. V 60. a 70. letech psal poezii, několikrát publikovanou časopisecky, během studia vystupoval ve folkové skupině. Na samém konci 70. let se přidal k rozmáhajícímu se hnutí fanoušků science fiction a rychle se zařadil na přední místo nové autorské generace organizující se kolem výroční povídkové soutěže o Cenu Karla Čapka. Tato skupina byla většinou narozená v 50. letech a sdílela tak formativní zážitky Pražského jara a sovětské invaze ještě na základní nebo střední škole, vysokou studovali za nejužší normalizace, a když tu vystřídal bezzubější a stále více se rozkládající „reálný socialismus“, mohli se zapojit do náhradních aktivit včetně fandomových, přičemž jejich literární tvorba nevyhnutelně tíhla k více či méně kamuflovaným podobenstvím.

Pavel Kosatík v recenzi Hlavičku charakterizoval: „Nejčestější z českých autorů SF, který psal vždycky o sobě a o nás a nestylizoval se do žádných mód, který přizpůsobil žánr sobě a ne naopak, který psal ve sci-fi, kde to prý nejde, pouze o lidech a zachytil kus toho divného smutku osmdesátých let.“ Historik žánru Ivan Adamovič v *Kronice české science fiction* uvádí, že Hlavičkovu dílo se tématy i stylem „vyděluje z tehdejší produkce a představuje

kteří nemohla Honzova povídka chybět. Honza si za celou dobu nesundal hubertus, podezíral jsem jej, že se stylizuje do postavy J. N. Kaprála, ale on byl zkrátka stále na odchodu. Pak se ale zdržel dost dlouho, dokonce projevil přání znovu popatřit staré známé. Překonali jsme tedy pořadatelskou letargii a po letech jsme kvůli němu uspořádali asi poslední Sjezd starých scifistických rarit (S*S*S*R). Na něj nakonec stejně nepišel.

Několikrát jsme ho okolo roku 2010 vylákali na večírek k Vilmě a Martinovi Klímovým, ale pak si tam začal připadat „nepatřičně“ a při poslední návštěvě mu nejlépe bylo na zahradě, kam pravidelně odcházal s naším starším synkem na cigáro.

Stále častěji si liboval v dlouhých osamělých procházkách, občas na ně ale zlákal i svou druhou dceru Marii. Někdy po roce 2010 nás, Michaelu a mě, navštívil na jedné ze série poutí po všech pražských hřbitovech a pak ještě jednou, když obřázel pražská předměstí a ochutnával a sbíral ořechy z náleto-vých či neoplocených ořešáků.

Ted' si vyčítáme, že jsme ho nepřilákali častěji.

Dnes (psáno 9. března), kdy jsem se dověděl o Honzově odchodu ze světa živých (z našeho světa fantastiky doufám neodejde nikdy), jsem se účastnil diskuse nad přípravou disertační práce o autorech Ceny Karla Čapka, kde byl Honza jedním z nejdokazovanějších autorů. Snad tedy nebude zapomenut ani další generací a jeho povídky jí pomohou pochopit dobu pro mnohé již těžko představitelnou. **Zdeněk Rampas**

prózy nadčasové hodnoty. Snad žádný jiný domácí SF spisovatel nepodal tak pravdivé svědectví o své vlastní době.“

První povídka *Bedýnka* se modře rozzářila... vyšla Hlavičkovi časopisecky roku 1982 a poté v antologii *Stalo se zítra* (Svoboda, 1984). Předjímá jeho další tvorbu jak ironií a melancholii v zachycení úspěchaného kolotoče mezi zaměstnáním, večery u televize a víkendy na chatě, tak stylistickou jistotou a ekonomikou výrazu, nezbytnou při dobově omezeném publikačním prostoru. Hlavička spolu s Ivanem Kmínkem (1953–2013) byli nejvyhraněnější představitelé takzvané čapkovské školy, charakterizované humorem a absurditou, pochopením pro „malého českého člověka“ drceného soukollím dějin. Nabízí se ale i srovnání s Karlem Poláčkem: Jako ten proslul antiidylickou drobnokresbou maloměsta, Hlavička o padesát let později, v menších formátech a s fantastickým ozvláštňením, zachytil prostředí socialistického sídliště, od bahna a nedostatku zboží po mezilidské vztahy. Tato skupina jeho povídek v čele s emblematicky pojmenovanou „Panelfixn“ (s háčkem nad x) je žánrovým protějškem filmové *Panelstory*, i když literární historie je dosud opomíjí s výjimkou několika diplomových prací. Hlavička měl poněkud rezignované pochopení pro lidské slabosti, ale zároveň si hnusil veškerou malost, hloupost a hrubost, bez nichž by to mloci a diktátoři neměli zdaleka tak lehké – druhým určujícím dějištěm jeho příběhů byla armáda stěží rozlišitelná od Československé lidové, i když robotizovaná a brojící proti „emzákům“ (tento Hlavičkův neologismus pro mimozemšťany rychle zlidověl).

Zatímco Kmínek zvítězil hned v prvním a druhém ročníku CKČ, Hlavička dlouho zůstával jen na medailových místech snad i proto, že jeho příběhy byly temnější nebo spíš šedivější, třebaže řada z nich jako *Kniha poslední*, kteráž slove Thanatos, Konec Prahy skrze gumu nebo Staropanenská ukazuje jeho obeznámenost s žánrem *contes cruels* i schopnost napsat čistou grotesku. Trofej získal až roku 1989 za svůj nejdelší text,

novelu *Hlavou proti vzduchu* o setkání vojáků a dětí s parapsychickými schopnostmi, které armádní mašinerie každé jinak zneužívá a obelhává. Nejvýznamnější Hlavičkovy povídky vyšly ve sbírce *Hurá, hřbitov jede!* (Ivo Železný, 1991) nazvané wernischovsky podle pozdního příběhu o střetu úředního oktrojování a vulgarity s pozůstatky tradic. Dříve vydaná *Panelfixn* (Zdeněk Rampas – Nová vlna, 1990) ji doplňuje na souborné dílo, navíc obsahuje rozhovor s autorem a bibliografii.

Už od 70. let Jan Hlavička také překládal vědeckofantastické povídky, zprvu do šuplíku, poté je šířil mezi přáteli a přispíval jimi do fanzinů a podle možností i do oficiálního tisku; většina vyšla porůznu na konci 80. a začátku 90. let. Několik jich vybral z angličtiny (byl mj.

autorem prvních českých statí o Philipu K. Dickovi), ale držel se hlavně vystudovaných jazyků; překladovou scénu, kde převládala SF sovětská a anglofonní, často upřednostňující dějovou nebo ideovou přímočarost, tak rozšiřoval o odlišná východiska a větší ohled na literární kvality. Znalost obou jazykových oblastí využil v heslech do *Encyklopedie literatury science fiction* (H&H, 1995). Naopak po jedné Hlavičkově povídce vyšlo ve Francii a (východním) Německu.

Prvním Hlavičkovým knižním překladem byl *Poslední den stvoření* (1981; č. Svoboda, 1989) Wolfganga Jeschkeho. Román o vojácích utajeně vysílaných bez návratu do chaotické války v pravěku, v němž děčinský rodák odsunutý do Württemberska metaforicky vyjádřil životní pocit země, která se kdykoli mohla stát zástupným bojištěm velmocí, byl s porozuměním přijat i na druhé straně železné opony. Dalším z Hlavičkových západoněmeckých spřízněnců byl Ronald M. Hahn, z jehož sardonických společenských satir kongeniálně přeložil jen povídky *Pár scének propašovaných pod očima cenzury* ze spisů SVOBODA A DOBRODRUŽSTVÍ s. r. o. (*Světy science fiction*, AFSF 1993) a *Na návštěvě u normálních ve středu večer* (*Ikarie* 2/1990).

Hlavičkovým překladatelským *Meisterstückem* byl *Králov-*

ský projekt Carla Ameryho (1974, č. Ivo Železný, 1997), důmyslně prokomponovaný příběh o stroji času Leonarda da Vinci, vatikánské kurii a jakobitském pretendenci na britský trůn, který ve druhém plánu skládá velký středoevropský román o hledání životní autenticity ve zmechanizovaném 20. století i o pošetlosti pokusů byrokratických mašinerií řídit chod dějin. Hlavička se bravurně vypořádal s mnoha jazykovými rejstříky od vypravěčské ironie (snad je signifikantní, že všichni uvedení autoři byli anglofilové, respektive znalci a překladatelé angloamerické SF) přes úřední dokumenty a středověké archaismy po venkovské nářečí. Bohužel kniha poněkud zapadla; i na žánrové ceny (pro nejlepšího překladatele a neangloamerický překlad) byla jen spíš pro formu nominována.

Už ve druhé polovině 80. let Hlavičkovu autorské tempo klesalo, po listopadové revoluci rychle odložil sotva započatý román a ke psaní se nikdy nevrátil. V ČSAV povýšil na vedoucího sekretariátu, ale roku 1992 odešel do redakce Nakladatelství Ivo Železný, kde ho většinou zaměšťoval dohled nad produkcí sešitového čtiva německé provenience. Sám přeložil, hlavně pod pseudonymy J. N. Kaprál a Hugo

Bokvas vypůjčenými od hrdinů jeho povídek, desítky westernů a kosmických dobrodružství ze série *Ren Dhark* a *Perry Rhodan*. V letech 1996–7 také sestavoval výběry povídek z amerického časopisu *Asimov's Science Fiction*.

Od roku 2000 byl Jan Hlavička překladatelem na volné noze; valnou část jeho práce tvořila nenápadná, ovšem pečlivě odváděná „chlebařina“ jako cestovní průvodce, příručky a obrazové publikace, případně populárně-historické knihy. Asi nejviditelnější z jeho titulů byly vzpomínky Reinholda Messnera (Brána, 2004) a čtyřdílný cyklus SF pro mládež Petera Schwindta *Justin Time* (Vašut, 2009); Hlavička si nejvíc vážil dvou objemných „esejisticko-anekdotických“ svazků Egona Friedella *Kulturní dějiny novověku: krize evropské duše od černé smrti po první světovou válku* (Triton, 2006). Za knihu Karla Christa *Krize a zánik římské republiky* získal výroční cenu nakladatelství Vyšehrad za rok 2010.

V posledních letech žil Jan Hlavička v Praze na Vinohradech. Z prvního manželství (1976–93) měl syna a dceru, s druhou manželkou Marií (od 1996) dceru.

Jan Vaněk jr.

Heslo na Wikipedii s dalšími odkazy:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hlavi%C4%8Dka

JNH u Klímových 16. 11. 2010

Zemřel Jan Kantůrek (1948–2018)

Jsou lidé, kteří po sobě zanechají nesmazatelnou stopu. Nemusí se přímo zapsat do té „velké“ historie. Stačí, když se zapíší do srdcí tisíců. Čtenáři potrhých a sarkastických příhod ze Zeměplochy, dobrodružných výprav barbara Conana za bohatstvím a ženami, početných bitek d'ábelského Hellboye se zlem a mnoha dalších příběhů jistě nezapomenou na mistra překladatele Jana Kantůrka (4. května 1948 – 22. března 2018). Sály početných conů už nikdy neuslyší zběsilé salvy smíchu, které doprovázely jen a pouze jeho čtenářské kreace nad díly Terryho Pratchetta. Pokud Zeměplochu milujete jako jednu z nejzdařilejších děl humoristické literatury, vynásojte si její schopnost probouzet úsměvy a smích tisíckrát a budete mít stěží mlhavou představu o tom, jaké to bylo, když z ní neopakovatelným způsobem předčítal její český překladatel.

V soukromí byl Jan Kantůrek přes všechnu bolest a trápení, které ve svém osobním životě zažíval, báječným společníkem, se kterým jste si mohli promluvit o čemkoli. Velmi rád mluvil o své vášni pro čtenářská dobrodružství v literatuře i komiksu. Byl horlivým sběratelem skvělých příběhů a rád se o své čtenářské objevy děлил s ostatními. Tak se také stal překladatelem, když se v Klubu Julese Vernea pokoušel nejprve pro úzký okruh zájemců a později pro zástupy čtenářů co nejlépe překládat barbarská dobrodružství nezkrtného Conana do českého jazyka. A dokázal to báječným způsobem. Vždy skromný a pokorný, s raráškovskou jiskrou v oku, bude nám všem chybět a přejeme mu na jeho cestě se Smrřem lehký krok a úsměv na tech...

Upřímnou soustrast Janově rodině a všem,
kdo tohoto báječného člověka znali.

Martin Šust

Překladatel Zeměplochy již kráčí s velkou A'tuin

Zemřel překladatel Zeměplochy, barbara Conana a desítek dalších knih, předseda Klubu Julese Vernea Jan Kantůrek. Odešel po krátké nemoci ve věku nedožitých sedmdesát let. Kantůrek byl jedinečnou osobností, která od 80. let zářila ve scifistickém fandomu. Měl přirozený, intuitivní překladatelský talent a vdechoval život velkým literárním hrdinům „brakové“ literatury jako nikdo jiný.

Osobnost Jana Kantůrka byla naprosto uhrančivá. Naštěstí pro ty, kteří jej osobně neznali, o něm dnes již nejen mezi fanoušky fantastiky koluje celá řada historek, z nichž naprostá většina se zakládá na pravdě. Včetně té, že když se poprvé v 90. letech setkal v Hamburku se svým osudovým autorem Terryem Pratchetem, vyžadoval k ruce tlumočnicka. Kantůrek se totiž anglicky naučil sám čtením anglických paperbacků a komiksů, které pro něj byly celoživotní vášní.

Dopadlo to tehdy dobře. Ostražitý Pratchett se uklidnil, když probíhalo čtení z překladů jeho knih v několika jazycích a české publikum se smálo na těch správných místech. Po krátké době se z nich stali velice blízcí přátelé, Angličané by se nebáli použít termín „soulmates“. Ukázalo se totiž, že mají stejný vkus jak literární, tak hudební, že milují stejné filmy... Navíc Kantůrkovo řešení Pratchettových slovních hříček bylo vždy nápadité a nesmírně vtipné. Při práci se nebal používat moravského nářečí, které pochytily v dětství během častých pobytů u tety v Luhačovicích.

Profesně se ke knihám dostal již v roce 1975, kdy začal pracovat pro nakladatelství Artia. Po revoluci krátce pracoval pro nakladatelství Aventinum, ale od roku 1992 se živil jako překladatel na volné noze. Jeho překladatelská kariéra je neodmyslitelně spjata s nakladatelstvím Talpress, pro které začal překládat westerny. Pak přišla Zeměplocha. Také zde se traduje historka; nakladatelství marně hledalo překladatele tak hutného textu, odmítl dokonce i legendární Tomáš Hrách.

To ovšem Kantůrkovi nikdo neřekl. Tvářil se skepticky a několikrát zdůraznil, že překládat vlastně neumí, ale že prý to zkusí. Tuhle větu si pamatuje každý, kdo navštívil alespoň jednu z jeho velice oblíbených přednášek a čtení. „Omlouvám se velectěnému publiku, ale já vlastně neumím překládat a nejvíc se bojím, co se stane, až se na to přijde.“

Jan Kantůrek překládat uměl. S převáděním textů z angličtiny do češtiny začal v Klubu Julese Vernea, v době založení poloilegální malé organizaci pro milovníky fantastiky. Tradice byla taková, že každý ze členů přeložil do příštího setkání anglickou povídku, kterou pak četli ostatním členům. Jejich počet byl omezen – mohlo jich být pouze tolik, kolik průklepových papírů zvládl přes kopíraky potisknout psací stroj.

Právě pro potřeby klubu Kantůrek překládal poprvé do češtiny Conana Roberta E. Howarda, který byl jednou z největších Kantůrkových lásek. Conana přeložil Kantůrek celého, stejně jako Úžasnou Zeměplochu, z Pratchettova díla mu zbýval nepeložený zanedbatelný zlomek.

Jeho profesní úspěchy přesto zastíní desítky již zmiňovaných historek, legenda, která jej obestírá a které se ze všech sil marně bránil. I přes značné pracovní vytížení si vždycky našel čas, aby přijal návštěvu nesmělých fanoušků, které nonšalantně přijímal ve své svěbytné pracovně zarovnané až ke stropu knihami, kde je častoval vlídným vyprávěním a svým milovaným rumem. Kdo u něj byl alespoň jednou, vzpomíná na tuto návštěvu jako na opravdový životní zážitek.

Kantůrek byl zdrojem inspirace pro všechny kolem sebe, na scifistických conech byly jeho přednášky plné k prasknutí a nikomu nevadilo, že vzduch je po pár minutách naprosto vydýchán – hlavně že bude ještě chvíli číst. Když pak ve večerních hodinách vzal do rukou kytaru a zazpíval pár sprostonárodních písní, nechtěl jít už nikdo spát. Stejně jako nebudě spát mnoho lidí ani dnes, protože s Kantůrkem od nás odešla Zeměplocha, která se právě díky němu stala tak nesmírně populární.

V posledních letech se čím dál častěji věnoval překládání svých oblíbených komiksů, pro Čechy přeložil celého *Hellboye* a mnoho souvisejících titulů, jen jeho oblíbené klasické komiksové řady *Prince Valiant* a *Modesty Blaise* se mu nikdy nepodařilo protlačit do žádného edičního plánu. A právě věci, které Jan Kantůrek nestihl přeložit, i když chtěl, je pro pozůstalé fanoušky jeho kongeniálních překladů největší škoda. Jan Kantůrek zemřel v nemocnici dne 22. 3. 2018.

Richard Klíčník

OOOOK. ORANGUTAN ŠEL KANTŮRKOVI SKVĚLE

„Dobrý den, pane Kantůrku, já mám moc rád Zeměplochu.“ Tuhle větu asi Honza Kantůrek slýchal často. Ode mě taky. Prvně jsem s ním mluvil už jako řádný člen klubu Terryho Pratchetta, čili jsem k němu nepřistupoval na besedě, ale na pokoji kolejí v Ústí nad Labem, což zní sice dost divně, ale právě tam probíhala conová pařba v rámci Bohemiaconu 1997. „Dobrý den, mladý muži.“ – Mladý muži bylo jeho oblíbené oslovení a to tykáni chvíli trvalo. Moc dlouho ale ne, a pak si vybavuju, co to pro mě bylo, když jsem Honzovi směl tykat. Rozhodně to byla moje první „tykáci celebrita“. „Ale dej pokoj, ty troubo.“ To byl Kantůrek. Přesně takhle by to řekl.

Pak jsme toho zažívali společně spoustu. Se Zeměplochou cestoval po krajích českých a já – jako věrný groupie – jsem na akce jezdil taky. Pak nastal okamžik, kdy jsem se přistěhoval do Prahy a mohl jít ke Kantůrkovi na návštěvu. Jeho pracovna byla provoněná dýmkovým kouřem a zaskládaná knihami. U dveří na balkonek je takové staré křeslo. A v něm nás postupně opil všechny. Ty návštěvy byly legendární i obávané. Rum byla Honzova voda a nedalo se to zvládnout se ctí. Naštěstí je v pracovně kanape, nad nímž s úsměvem vypočítával, kdo všechno na něm už usnul, aby byl s to odejít. Byla to Honzova postel – zatímco návštěva spala, dál vesele překládal.

Ale asi nejsilnější vzpomínku mám na ošklivý, zlý a nepěknou věc, kterou mi vyvedl tuším už v roce 2001, kdy jsme hráli divadlo podle Pratchettovy knihy Strážel! Strážel! První ze dvou – v obou hrál Honza Knihovník. A byl to skvělý knihovník. Moje maminka vytáhla prastaré zrzavé závěsy, z nichž mu udělala řízu, Honza sám rozpůlil kokos a přidělal k němu gumičku. Měl ho jako čumák. Ooook! Ooook se naučil precizně. Nikdo v ansámblu neuměl text tak dobře jako on.

Celé jsem to tehdy režíroval a už čtrnáct dnů před premiérou jsem nespál. Protože text měl jenom Kantůrek! Měl jsem nervy na pochodu, všichni okolo taky, jen Honza byl docela v klidu. Hráli jsme v tělocvičně jedné školy v Dejvicích v rámci conu, spousta lidí. Dopoledne ještě byla přednáška o Zeměploše, na které Honza vesele popíjel z placatky rum. Jak jsem byl nervní, že večer hrajeme, dost okatě jsem mu ji posunoval z dosahu. Neřádko se mu to a významně zvedal obočí, ale nic mi neřekl.

Pak bylo volno. Herci se měli dostavit kolem druhé, aby se všechno stihlo připravit, nikdy předtím jsme na místě vlastně nebyli. Bylo kolem čtvrté a Kantůrek nikde. Nervózně

jsem obcházel u vchodu a potil se. Byl červenec. A pak jsem ho uviděl. Vlekli ho další dva. Už nevím kteří, protože vedle Honzy se ztráceli. Rum. Ten prokletý rum. Jak mi tohle mohl udělat? Já věděl, že mu to pítí mám sebrat! Jak bude hrát s takovou opičí toho lidoopa, proboha?! Kdyby mi nebylo tehdy dvaadvacet, na místě by mě to srazilo.

Někam ho odvedli na kafe a já tam stál úplně štauf. Slzy na krajičku. Nebudu to protahovat, nechali mě v tom ještě asi dvacet minut, a pak už to nevydrželi. Sehrál to na mě za to dopoledne, byl v pořádku a představení dopadlo báječně. Dlouho jsem mu to nemohl odpustit, ale když se na to dívám zpátky, vymyslel to skvěle. A taky vím, že by mi něco takového neudělal. Tehdy jsem se slzám ještě ubránil. Ve čtvrtek, když jsem se dozvěděl o jeho smrti, se mi to už nepovedlo. Sbohem a díky za všechny rummy!

Richard Klíčnik

Je vám asi sedmnáct a jste přizván do elitního klubu postarších scifistů, abyste se stal jeho členem, přičemž členská základna je omezena asi na dvanáct lidí, protože víc se do sídlištního bytu nevejde. Sedíte tak v tom bytě, za oknem tma a osmdesátá léta a uprostřed místnosti mohutný chlap předčítá svůj překlad povídky R. E. Howarda, který tehdy ještě tiskem nemohl vyjít, leda v klubovém fanzinu.

Ten chlap jménem Honza vám předtím položil ruku na rameno a choval se k vám jako ke kamarádovi a dělal to celá další desetiletí a tak se choval asi ke každému a to vůbec není jen tak, takových lidí, zdá se vám najednou, je kolem čím dál tím méně.

Honza čte procítěně strhující heroici fantasy, jedna část vaší myslí je v dávné Hyborii a zažívá neuvěřitelná dobrodružství, zatímco druhá část myslí si uvědomuje, že tohle patří k nejkrásnějším chvílím vašeho zatím nedlouhého života.

Honza Kantůrek odešel do Hyborie (myslím, že spíš tam, než na Zeměplochu) a nechal na nás, abychom to kamarádství dokázali vyjádřit a předávat dál.

Ivan Adamovič
kresba Milan Fibiger

Zemřela Jana Rečková (1956-2018)

Českou fantastiku 27. března ve věku nedožitých šedesáti dvou let opustila po dlouhém a statečném zápasu s rakovinou úžasná osobnost literárního světa – autorka, překladatelka a v neposlední řadě lékařka Jana Rečková. Zanechala po sobě třicet knih, více než dvakrát tolik povídek a bezmála padesát překladů. Romány jako *Kniha prokletých* a překlady knižních sérií jako *Expanze* s námi zůstanou i nadále a budou nám Janu připomínat, přestože jejího úsměvu a laskavého humoru na co- nech či knižních křtech se už bohužel nedočkáme.

V české fantastice zanechala silnou stopu a nyní tak po ní zůstává obrovské prázdné místo. Jana byla neuvěřitelně pracovitá a plodná autorka i překladatelka (nemluvě o její lékařské kariéře v oboru neurologie). Její vlastní příběhy byly po každé zajímavé a své. Nezapadaly do jednoznačných škatulek, kráčely po vlastní cestě. To i mimo jiné znamenalo, že některé z nich mi osobně silně nesedly, jiné mě ale naopak stejně silně oslovily. Dokázaly minout i nadchnout – ale mnohem častěji nadchnout. Jana se nedržela jediného žánru a tónu a střídala je s neuvěřitelnou lehkostí a umem. Byla stejně tak doma ve světě space opery, komorního hororu a epické fantasy, což dokáže jen hrstka autorů. To platilo i o překládání. Na kontě má fantasy sérii *Mágové* od Leva Grossmanna, slavnou space operu *Expanze* literárního dua publikujícího pod společným pseudonymem James S. A. Corey (obě zmíněné knižní série se nedávno dočkaly i televizního zpracování), Rothfussovy *Kroniky královraha* (chystá se film i doprovodný seriál), Sullivanovo

vo *Dobrodružství Riyria* (poslední svazek vyšel v den její smrti) a další série i samostatné romány a povídky. Konce některých výše zmíněných knižních sérií se bohužel nedožila, ale její skvělé překlady s námi zůstanou i nadále.

Osobně byla Jana vždy přátelská, ochotná, vtipná, schopná najít humor a nadhled i v nejtěžších situacích. S rakovinou bojovala od roku 2013, ale přes obtíže spojené se zdravotním stavem nadále navštěvovala cóny, Svět knihy, knižní křty a další události a šířila kolem sebe dobrou náladu. Navzdory úctyhodné kariéře a úspěchům (řada nominací na Cenu Karla Čapka, získání tří cen Mlok, tří cen Ikaros, dvou cen Trifid, dlouhodobé působení v soutěži O nejlepší fantasy, kde je pětinásobnou Lady a Nositelkou meče, loňské jmenování velmistryní žánru v autorské lóži v ceně Aeronautilus) byla vždy neuvěřitelně skromná. Po většinu dospělého života dokázala spojit jak práci neuroložky ve fakultní nemocnici na Bulovce a starost o rodinu a nemocného manžela, tak psaní a překlad – málokdo, koho znám, je natolik pracovitý, vytrvalý, metodický a současně tak originální a talentovaný, jako byla právě Jana.

Pár dní před tím, než podlela nemoci, byla Jana nominována na cenu Akademie science fiction, fantasy a hororu za celoživotní dílo. Málokdo by si cenu zasloužil tolik jako právě Jana. Její vlastní literární i překladatelské počiny posunuly český žánrový svět o milové kroky kupředu. Nezapomeneme na ni – a díky svému úžasnému odkazu tu s námi svým způsobem zůstane navždy.

Julie Nováková

Malé rekviem za velkou spisovatelku

Jak se rozloučit s někým, koho jste znali, obdivovali a milovali, a po němž teď zůstane prázdné místo? Možná imaginární lahvi červeného vína z marsovských vinic nebo z Dračího údolí, protože odešla autorka fantastiky, jaké mezi námi v tvůrčí vitalitě, šíři záběru a dokonalém jazyku nebylo rovno – přiznejme si to, při veškeré velké a upřímné úctě k literárním kolegyním i kolegům.

Připijím jiskřicím vínem z magických krajů té, která dokázala tvořit s obdivuhodnou lehkostí a přitom úžasným nasazením. Jako by své příběhy osobně prožívala, tak velkou pečť její osobnosti a úchvatné fantazie nesly. Janina bibliografie obnáší desítky a desítky položek, povídek, novel, románů – science fiction, fantasy, horor, i mainstream a poezii. Není proč je teď vypočítávat, doplní její poslední dílo „Kvalita života“, neobvyklou zpodobněnou svébytnou, poeticky fantaskní formou. Ne každému seděl Janin charakteristický vypravěčský styl, ale vždycky si udržovala originalitu a vysokou uměleckou laťku, i když šlo „jenom“ o fantastiku – a měla početnou obec čtenářů, které vždycky dokázala překvapit něčím novým.

Připijím čarovným nápojem – kéž by měl sílu živé vody – překladatelce, která dokázala převádět i hard science fiction do bezchybné, svěží češtiny. Pracovala spolehlivě a pečlivě, neváhala jít za překladatelským oříškem a konzultovat jej tak dlouho, dokud nenašla uspokojivé řešení. Pokud nenašla původní český překlad těch či oněch veršů v textu, s jemným ci-

tem je přebásnila. Nějakým zázrakem přetavila do naší mateřštiny anglický originál tak, aby zachovala (i posílila) jeho chuť, vůně i atmosféru.

Připijím trpkým rudým nápojem erudované lékařce neuroložce, která věnovala svým pacientům víc než odbornou péči. Nebyli pro ni pouhou diagnostickou položkou, ale konkrétními lidmi se svými zdravotními problémy a existenčními potížemi, jimž se obětavě snažila pomoci. Odnášeli si pokaždé i kousek Janiny životní energie... Kolika z přátel a scifistických známých pomohla? Pro kolik lidí byla oporou, ačkoliv to neměla nikdy jednoduché?

Připijím báječné kamarádce a obětavé přítelkyni, třebaže kouzelného vína ubývá jako Janiných dní od počátku roku 2013, poté co onemocněla. Věnovala nám svůj čas, když jsme se jí svěřovali, když s námi řešila naše svízele, radila s literární tvorbou: nikdy neodmítla. Ještě před týdnem lektorovala povídku mladé nadějně autorky: „Po Velikonocích probereme, jak by měla pracovat s vedlejšími větami, to dneska umí málokdo.“ Jana ovládala literární řemeslo bezvadně; ale nikdy nedávala najevo převahu, necítila ji, vždycky byla tak skromná – šlo jí jen o jedno, aby se její příběhy dostaly ke čtenářům.

Láhev je prázdná stejně jako místo, které tu po laskavém, moudrém a tvořivém člověku jménem Jana Rečková zůstalo. A duhová mísa s kupou společných zážitků a rozhovorů: pálí jako uhlíky, když se jich dotykám. Existují dnes programy, kte-

ré z dopisů, poznámek rukopisných i příspěvků na sociálních sítích, ze zpráv v mailech a mobilu dokážou vymodelovat chatbota, virtuální osobnost toho, kdo nás opustil. Ale nebyla by to skutečná Jana – ani to není potřeba. Janino bohaté dílo je uzavřeno, napsala všechno, co chtěla sdělit. V jejich textech

přebývá její skutečná osobnost, a zůstane tu s námi, dokud se stránek překladů, románů a povídek, do kterých vložila duši, budou dotýkat okouzlení čtenáři.

Nikdo doopravdy neodejde, jestliže na něj vzpomínáme...

Františka Vrbenská

Jana Rečková šla za svým přesvědčením

Dřív než s Janou jako člověkem jsem se podobně jako většina lidí nejprve setkal s jejím dílem. Dodnes si vzpomínám na první její povídku, která se mi dostala do rukou, což je vzhledem k tomu, že se to stalo bezmála před třiceti roky, přinejmenším zvláštní. Utkvělo mi, že v docela dlouhé povídce šlo o jakási dvě děvčata z Brna, z nichž ta zlá usilovala o světovládu a ta hodná jí v tom chtěla zabránit; mám dojem, že byly dokonce spolužačky. Finální střetnutí se pak odehrálo v nějaké díře u Hanušovic, tedy doslova, ta zlá tam měla podzemní základnu jako ti nejhorší protivníci Jamese Bonda, a tuším, že ji chránily nějaké masožravé liány. Asi jste už poznali, že mi tehdy Janina povídka moc nesedla, ale v té době jsem přečetl stovky povídek, nenadchla mě z nich jistě většina, ale v té Janině muselo být ještě něco, pro co mi na rozdíl od ostatních dodnes úplně nezmizela z hlavy.

Pak se Janiny práce začaly objevovat mezi nominovanými v Ceně Karla Čapka, a v roce 1998 se po Evě Hauserové a Vilémě Kadlečkové stala třetí vítězkou této soutěže. Definitivně jsem svůj názor na její psaní musel přehodnotit, když jsem pro nakladatelství Triton organizoval literární soutěž Trifid, kde rovněž zazářila a hned dvakrát zvítězila. Nakonec jsem její práci vybral do antologie vydané Argem k dvacátému výročí Akademie SFFH *Dvanáct nesmrtelných*.

Jana a Jarek Rečkoví

Přitom vždy psala po svém, často smutně o smutných věcech, jen málokdy jak žádala doba, tedy akčně, a i to jen tehdy, když si to příběh vynutil. Roky si vytrvale stála za svým způsobem psaní a svými tématy, až dorostla nová generace jejich čtenářů a fanoušků.

Mezitím jsem se také stal jejím pacientem, na nějakém conu v Chotěboři seděla chvíli sama jen s manželem Jarkem, tak jsem se jí svěřil s drobným neurologickým problémem. Hned si mě pozvala na Bulovku a tak jsem se dostal do její sbírky EEG pražských scifistů. Možná jsem se stal dokonce jejím základním kamenem, protože jsem si při vyšetření pravidelně dopřával šlofika, a nástup spánkových REM vln jí dělal docela zmatek v diagnostice. Možná i proto jí fanoušci SF přišli hodní výzkumu.

Někdy potom v sobě objevila i překladatelský talent, nakladatelé si pochvalovali její rychlost a spolehlivost, překládala v podmínkách, za kterých by slabší povaha nedokázala vyplnit složenku, redaktoři s jejími texty neměli moc práce a čtenářům dávaly spoustu radosti a zážitků.

Jana neměla lehký život, musela bojovat s depresemi a netušila, že jí osud přichystá ještě horší zkoušku. Ale i v té době byla a nikdy to nevzdala.

Zdeněk Rampas

Čokoláda s oříškama

Skutečně a napřímo jsem Janu Rečkovou poznal nejprve jako doktorku. Měl jsem nějaké potíže s hlavou a obvodní lékařka mi doporučila neurologické vyšetření. Když jsem se po známých vyptával na radu, kam a za kým jít, někdo si vzpomněl, že je tohle právě Janin obor. Zavolał jsem, objednal se a dozvěděl, že Jana bude velmi ráda, neboť sbírá EEG vyšetření nás, scifistů, a moje bude přírůstkem do její sbírky.

Když jsem přišel do ordinace (tuším na Bulovku), paní doktorka mne nechala vysvléknout do půli těla (což mne udivilo, šel jsem tam přece s hlavou), a napřed mne prohlédla, tu a tam poklepala, prohmatla svaly, píchla prstem do tváří. Následně povídá: „Tak mám pro tebe první část diagnózy.“ Pochopitelně jsem se jako každý správný muž vyděsil, a asi to bylo na mně vidět.

„Neboj se, myslím, že se ti bude líbit. Měl bys častěji jíst oříškovou čokoládu.“

Záhy mi nabídla tykání a posléze vysvětlila, že ze svalové reakce na to píchání prstem poznala, že mám nedostatek nějakého prvku, který jsem už zapomněl, a ten že právě obsahují ořechy a snad i kakaové boby.

Pak také zjistila, z čeho pocházejí ty problémy s hlavou, a pomohla mi s nimi, a v průběhu dalších let a conů jsme probrali i mnoho jiného a dokonce spolupracovali na jedné její knížce. Je mi proto moc líto, že medicína občas nepomůže ani „vlastním“ lidem, a že kromě výborné a pracovité spisovatelky a překladatelky a kamarádky odešla i doktorka předepisující to, co tolik lékařů s oblibou zakazuje.

Filip Gotfrid

Akademie SFFH za rok 2017 (nominace)

Nejlepší SF

Charlie Jane Andersová: Všichni ptáci na nebi (Host)
 Liou Ceh'-Sin: Problém tří těles (Host)
 Alex Drescher: Lovcův odkaz (Fantom Print)
 Jan Hlávka & Jana Vybíralová: Pomníky zimy (Brokilon)
 Jeff VanderMeer: Autorita (Argo)

Nejlepší fantasy a horor

Laird Barron: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká (Gnóm!)
 Peter S. Beagle: V Kalábrii (Argo)
 Robert Jackson Bennett: Město mečů (Host)
 Kazuo Ishiguro: Pohřbený obr (Argo)
 Ken Liu: Ctnosti králů (Host)

Nejlepší původní čes. nebo slov. kniha

Juraj Červenák: Dračia císařovná (Artis Omnis)
 Alex Drescher: Lovcův odkaz (Fantom Print)
 Jan Hlávka & Jana Vybíralová: Pomníky zimy (Brokilon)
 František Kotleta: Rázová vlna (Epocha)
 Alexandra Salmela: Antihrdina (Artfórum)

Nejlepší povídková kniha

Laird Barron: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká (Gnóm!)
 Zuzana Hloušková & Františka Vrbenská (eds.): Žena se sovou (Fortna)
 Boris Hokr & Leoš Kyša (ed): Ve stínu Říše (Epocha)
 S. T. Joshi (ed.): Černá křídla Cihulhu 3 (Laser-books)
 František Novotný: Hvězdné hry (Nová vlna)

Nejlepší překlad

Aleš Drobek: Problém tří těles
 Michal Jedinák: Lavá ruka Boha
 Jakub Němeček: Ta nádherná věc, jež na nás všechny čeká
 Hana Vrábelová: Magie spojuje
 Milan Žáček: V Kalábrii

Nejlepší web

Legie
 Sarden
 XB-1

Nejlepší dílo (domáčiho) výtvarníka

Jan Bodrov: Cesta k moři
 Robert Czarny: Válka světů
 Ivan Galdík: Ctnosti králů
 Galina Miklínová: Páročrúti sa vracajú
 Lenka Šimečková: Kaziměsti

Nejlepší povídka

Anna Olejárová: Preplatok (Fantázia 2017)
 Martin Petro: Muž, ktorý vymyslel farbu (Fantázia 2017)
 Jana Rečková: Kamarádky navždycky (Žena se sovou)
 Anton Stiffel: Adeptka (Fantázia 2017)
 Františka Vrbenská: Zlaté mlhy na pobřeží (Žena se sovou)

Nadějný nováček / počín roku / zvláštní cena

Zuzana Hloušková a Františka Vrbenská za projekt Lehké fantazijno
 Julie Nováková za sestavení antologie Dreams from beyond
 Rastislav Weber za štylistický editor Umberto
 Roman Tilcer za cyklus rozhovorů Tváře překladu pro XB – 1
 Jana Rečková za překlad cyklu Expanze a vlastní vydané knihy

Nejlepší nakladatelství

Argo
 Brokilon
 Epocha
 Host
 Straky na vrbě

Cena za dlouholetou práci pro SF

Jana Rečková
 Alexander Schneider
 Františka Vrbenská

Ondřej Morava

Rozdělit Akademii, nebo nerozdělit? A proč?

Tak se 16. března na FB zeptal Jiří Pavlovský, celý text i s následnou diskusí najdete na www.facebook.com/jiri.pavlovsky/posts/10214335572855206, zde jen ve zkratce to nejpodstatnější:

Proti: Myslím, že je to neudržitelný stav, který bude čím dál víc eskalovat. Fungovalo to dříve, dokud na Slovensku téměř nic nevycházelo a v podstatě všichni hlasovali pro české věci. Ale to už neplatí. Máme dva státy, které mají svá vlastní nakladatelství, autory, překladatele a tituly. V Čechách je toho víc, takže Slováci mají větší přehled o našich titulech než my o slovenských. Ale stejně se stále rychleji začínáme rozcházet. Projevuje se to hlavně tím, že příslušníci toho kterého státu hlasují obvykle pro zcela odlišné „své“ věci (to je vidět hlavně na kategoriích povídka). [...] Navíc v budoucnu už mladší generace z toho kterého státu nebude úplně rozumět řeči toho druhého. Já vím, že je to tradice – ale už to začíná být skoro stejné, jako bychom dělali česko-polskou Akademii.

A pak je problém s překlady. Jak v téhle chvíli hodnotit překlad? Co když vyjde na Slovensku úžasný překlad do slovenštiny? Jak to dokáže kdokoliv z českých hlasujících posoudit? Stejně tak je to s obálkami a vydavatelstvími.

Pro: V podstatě argument pro vidím jediný – přijdeme o hlasující a budou se muset někde doplnit. Ale zase se objevuje spousta solidních internetových magazínů, takže lidi je odkud brát. Ale na druhou stranu není nutné rozdělovat hlasující, jen kategorie. Není důvod, aby – v případě zájmu – nehlasovali v české Akademii i slovenští recenzenti (někteří z nich koneckonců píšou i na české weby).

➔ Pokračování na straně 21

Osobně si myslím, že tahle verze Akademie je nefér vůči oběma stranám a jen přidělává chaos a hrozí i rozkoly. Slováci jsou tu pasováni do rolí podržtašek, proti čemuž se bouří jed-

Le Guinová a tao. Vypravěčce na cestu

Dvacátého druhého ledna tohoto roku se uzavřela životní cesta Ursuly Le Guinové, rozené Kroeberové. Její cesta tímto světem začala dvacátého prvního října 1929 v rodině předního amerického učenca Alfreda Louise Kroebera (1876–1960) a spisovatelky Theodory Kroeberové, rozené Kracawové (1897–1979). Rodina to byla docela určitě převážně mužská, neboť Ursula měla tři bratry a žádnou sestru, nicméně skutečná pozoruhodnost spočívala právě v rodičích, kteří jednak sami byli významnými lidmi velkého ducha, jednak se obklopovali početnými přáteli, od polodivokých Indiánů po Roberta Oppenheimera. Dětství to bylo, jak Ursula sama vzpomínala, krásné a lehké a docela určitě zajímavé, ba záviděníhodné. Připomeňme si dílo jejího otce, předního antropologa, prvního nositele doktorátu z antropologie z Columbijské univerzity¹ a prvního profesora antropologie na Berkeleyské univerzitě v Kalifornii. Ve své práci se věnoval posledním z kalifornských Indiánů, zejména pak „poslednímu divochovi“ Išimu², poslednímu potomku národu Yahiů, kteří s ním vymizeli a jen Kroeberovo dílo nám podává o nich svědectví. V tom jej ostatně podporovala matka Theodora, která byla Alfrédovou druhou ženou a hlavně jeho bývalou studentkou (do manželství přivedla dva syny z předchozího manželství, které adoptoval, sama byla vystudovaná psycholožka a antropoložka, ke konci života publikovala sama několik knih). Ursula sama získala vysoce kvalitní univerzitní vzdělání, bakaláře z francouzské a italské renesanční literatury na ženské Radcliffe College a magisterský titul z obou literatur na Columbijské univerzitě. Budoucí spisovatelka získala v roce 1953 Fulbrightovo stipendium a odjela do Francie pracovat na své doktorské práci, ale již cestou tam se na palubě parníku *Queen Mary* (ano, to ještě lidé cestovali mezi kontinenty na lodích) seznámila s Francouzem Charlesem Le Guinem (historikem) a brzy se za něj provdala, načež ukončila doktorské studium (jak to vyhovuje dobovým šablonám) a věnovala se podpoře manželovy vědecké práce, což u autorky, v jejímž díle je feminismus tolik přítomen, může pravda překvapovat. Manželství bylo po zbytek života šťastné, páru se narodily tři děti, emeritní profesor Portlandské univerzity Charles svou ženu přežil.

Místo vědecké práce se Le Guinová pustila do tvorby literární a vymykala se kontextu své doby tím, že četla, a psala, mimo jiné, i vědeckou fantastiku. Pro dobovou situaci je příznačné, že sice publikovala vždy pod svým jménem, zpočátku ale jen s iniciálou U, aby čtenáři spekulativní literatury nebyli snad odrazováni ženskou autorkou, podobně jako její přítelky-

ně Alice Bradley Sheldonová psala pod pseudonymem James Tiptree, Jr.

Uvádí se, že první povídku nabídl *Astounding* v jedenácti, ale zdá se, že nevyšla, neboť jako její prvotiny se uvádějí následující tituly: báseň *Folksong from Montayna Province* (1959), první povídku *An die Musik* (1961) a první profesionální povídku *April in Paris* (1962), publikovat tedy začala až vlastně po třicítce. Všechny tři tituly jsou zasazeny do fiktivní střeoevropské země Orsinie, kam zasadila i několik dalších povídek (vydaných souborně zejména ve sbírce *Orsinian Tales*, poprvé 1976), v Orsinii se ale odehrává i román *Malafrena* (1979) a do Orsinie se U K Le Guinová vrátila naposledy ještě povídkou *Unlocking the Air* v roce 1996. Českého čtenáře zaujme právě to, jak fiktivní Orsinie reflektuje skutečné dějiny střední Evropy, českých zemí zvláště, kupodivu ze souboru nebylo dosud česky publikováno takřka nic, až na povídku *Odemykání vzduchu* (v antologii *Playboy Stories* 1996).

Skutečnou proslulost ovšem Le Guinové přinesly dva cykly, hainský a zeměmořský, na kterých je snadné dokumentovat její tvůrčí vývoj.

Hainský cyklus začal povídkou *Dowry of the Angyar* (poprvé 1964, č. *Semleyin náhrdelník* 1992/1998), později se stala prologem k románu *Rocannon's World* (1966, č. *Rocannonův svět* 1992). Dále následovaly v rychlém sledu další dva romány cyklu (nazvaného později hainský podle původní rodné planety lidstva) a to *Planet of Exile* (1966, slov. *Planéta exilu* 1988) a *City of Illusions* (1966), což jsou dobře napsané a stále vysoce zajímavé (a čtivé) romány, popisující expanzi mezihvězdné Ligy světů a situaci v Galaxii po jejím pádu. Přes veškeré kvality, které tyto romány mají, jsou určeny mladšímu, ne však dětskému publiku a ač stylisticky i dějově jsou na mimořádné výši, jde spíše o dobrodružné SF z doby Zlatého věku. To čtvrtý román *The Left Hand of Darkness* (1969, č. *Levá ruka tmy*, 1995, 2009) je podstatně ambicióznější a byl právem v roce 1969 oceněn Nebulou a v roce 1970 oceněn cenou Hugo. Příběh z ledové planety, kde lidé jsou hermafrodity a hlavně interakce tohoto prostředí s vyslancem nové mezihvězdné konfederace Ekumenu³ je trvalým pokladem světové SF, který snese jakákoliv literární měřítka. Do rané fáze lidské expanze (tj. ještě před pádem Ligy světů) jsou zasazeny romány *The World for World is Forest* (1972, č. *Svět je les a les je svět* 1972) a *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia* (1974, č. *Vyždědělec* 1995), přičemž oba byly oceněny Hugem, první z nich byl nominován na

1 Kroeberovým školitelem byl slavný Franz Boas.

2 Byl nejen posledním svého národa, ale také bezejmenným, *iší* v jazyce *yana* znamená „muž“, kmenové tabu totiž zabraňovalo říci své jméno cizincí a pro něj ostatní byli už jen cizinci. S Išim se Ursula ale nepotkala, zemřel již 1916, nicméně Iši žil v rodinné tradici dost dlouho, aby o něm ještě napsal knihu její bratr Karl, jinak literární vědec.

3 Ekumen nahradil zaniklou Ligu světů, nejedná se o stát, ale o pospolitost planet (stará Liga byla konfederací pseudoimperiálního stylu).

Nebulu a Locus, druhý Nebulu i Locus dostal! *Les* je syrovým románem z lesem pokryté planety, kde dochází k nevyhnutelnému a krvavému konfliktu mezi pozemšťany a domorodci (kdo chce, může vidět analogie s vietnamskou válkou, ale to by bylo příliš primitivní srovnání), druhý je román o matematikovi/fyzikovi a zároveň o světě anarchistické utopie (připomeňme si dětskou známost Ursuly s Oppenheimerem). Le Guinová pak svět hainského cyklu opustila na dalších dvacet let, až sbírka čtyř povídek z dvou sesterských světů otrokářů a povstalých otroků *Four Ways do Forgiveness* (1995, dvě povídky ze čtyř vyšly česky: *Osvobození ženy* v antologii *Science Fiction 1995*, 1997 a *Starý muž a otrokyně* v antologii *Legendy SF 2*, 2001) je návratem. Posledním románem v cyklu je *The Telling* (2000, č. *Vyprávění* 2016), což je román o cestě pozemšťanky na vzdálenou planetu a poznání její umírající kultury, a poslední sbírkou povídek z hainského cyklu je *The Birthday of the World: and Other Stories* (2002). *Four Ways* byly oceněny Prometheem, *The Telling* Locusem. Celý cyklus je proložen mnoha dalšími povídkami (ty vyšly souborně v sbírkách *The Wind's Twelve Quarters*, 1975, *The Fisherman of the Inland Sea*, 1994). Český čtenář má k dispozici jistě části cyklu (včetně povídek) v různé kvalitě překladu⁴, nicméně velké části souboru jsou mu utajeny, pokud neče v originále. Cyklus ukazuje zájem Le Guinové o člověka a jeho interakci v společnosti, ve vztahu k tradicím a kultuře, ale je pozoruhodný i fyzikálními charakteristikami kosmických cest a mezihvězdné komunikace (v dosti střízlivé podobě, ne ve formě tradiční space opery).

Druhý velký cyklus prací je spjat se světem *Zeměmoří*, obřího archipelu živoucí (nebo také ne) magie. První vstupy do tohoto světa Le Guinová udělala v letech 1964 povídkami *The Word of Unbinding* a *The Rule of Names* (obě pak vyšly ve výše zmíněné *The Wind's Twelve Quarters*, česky vyšla druhá z nich jako *Pravidlo jmen* v antologii *Dívodějní* 1997), ovšem skutečnou prosulost si získala nejdříve dílem *A Wizard of Earthsea* (1968, č. *Čaroděj Zeměmoří* 1992, 2003), *The Tombs of Atuan* (1971, č. *Hrobky Atuanu* 1994, *Atuánské hrobky* 2003) a *The Farthest Shore* (1973, č. *Nejvzdálenější pobřeží* 1995, 2005). Ta byla sice určena také původně dnešní kategorii *young adult*, svým celkovým provedením jak příběhů, tak prostředí se však vymykala naprosto nadprůměrně, ostatně všechny díly (včetně pozdějších) dostaly různé ceny. I pro *Zeměmoří* platí tvůrčí hiát: další román *Tehanu* (1990, č. *Tehanu* 1995, 2004) dostal právem Nebulu a jako v případě hainského cyklu i zde dochází k radikální proměně a ztmavnutí plochy⁵, kategorie *young adult* je dávno pryč, *Zeměmoří* vyrostlo se svými čtenáři, poslední román *The Other Wind* vyšel až 2001 (č. *Jiný vítr* 2005) a opět hraje na jiné struny než původní trilogie. Cyklus doplnily nové povídky, některé vydané samostatně, všechny však ve sbírce *Tales from Earthsea* (2001, č. *Příběhy ze Zeměmoří* 2003). K prostředí samotnému lze dodat zejména jednu věc: magie *Zeměmoří* funguje na

„lingvistickém principu“, k jejímu provedení je třeba znát „pravé jméno“ věci (což je běžný magický mechanismus), přičemž tato jména jsou v prvotní řeči a mág je mluvčím pravého jazyka (jako středověký kněz je mluvčím mrtvé latiny), zatímco draci jsou v situaci rodilého mluvčího.

Prozaické dílo U. K. Le Guinové se ale neomezuje jen na oba cykly, třetí cyklus, opět v kategorii *young adult*, jsou *Kroniky západního pobřeží* zasazeného do fiktivního světa a pokrývající vzájemně volně propojené osudy postav z různých sociálních a etnických skupin. Silnější fantastický motiv má jen první díl *Gifts* (2004, č. *Dary* 2004), částečně i druhý *Voices* (2006, sl. *Hlasy* 2006), skoro žádný se nevyskytuje v *Powers* (2007, sl. *Síly* 2008). Souborný český překlad všech tří dílů *Kroniky západního pobřeží* vyšel česky souborně v roce 2017 a je poslední věcí Le Guinové dosud česky vydanou.

Posledním rozsáhlejším cyklem, českému čtenáři zcela neznámým, je *Catwings* (stejnojmenný první díl 1988, *Catwings Return* 1989, *Wonderful Alexander and the Catwings* 1994, *Jane on Her Own* 1999) a opravdu je o okřídlených kočkách a opravu je určený dětem a sklídl velký úspěch mezi kritikou i čtenáři.

Dílo Le Guinové se rozhodně ale neomezuje jen na tvorbu románových cyklů a už z mezer v cyklech je vidět, že její pozornost se občas upínala jinam (ostatně už v roce 1971 vyšel její samostatný román *The Lathe of Heaven*, č. *Smrtonosné sny*⁶ 1994). Na konci sedmdesátých let se vrátila do Orsinie (viz výše), ovšem od půlky sedmdesátých let do konce osmdesátých napsala (vyjma spousty povídek) i několik samostatných románů. *The Eye of the Heron* (1978) je příběh z planety kolonizované dvěma vlnami kolonistů: trestanci a politickými exulanty (a ano, na volavku dojde), *The Beginning Place* (1980, také *Threshold*) je pozoruhodnou směsí magického realismu a fantasy, v němž dva mladí lidé z nefunkčních rodin z našeho světa *procházejí* do paralelního světa, aby našli pravdu a cestu k sobě i světu. Nejobtížnějším dílem ale je *Always Coming Home* (1985), který je i nejrozsáhlejším textem Le Guinové (523 stran je pro úsporně píšící Le Guinovou fantastický rozsah). Děj knihy se odehrává v postkatastrofické budoucnosti v severní Kalifornii a pokud je někde vidět Le Guinové záliba v antropologii, je to v tomto románu, který je doplněn i studii a záznamy o fiktivní kultuře. Připomeňme si, že Alfred Kroeber své antropologické výzkumy dělal rovněž v severní Kalifornii, takže dcera „opakuje“ dílo svého otce. Kniha je zároveň i politickým manifestem, v zásadě opět přihlášením se k anarchistické utopii. Ke knize dokonce existuje i soundtrack (!) s deseti písněmi a třemi básněmi dokumentujícími fiktivní kulturu Keše. Pozoruhodná je i sbírka *Changing Planes* (2003, název si hraje s „přestupováním mezi letadly“ a „přestupem mezi různými světy“) a ve sbírce navštívíme několik pozoruhodných paralelních světů (česky vyšly povídky *Ansarské roční doby* v časopisu F&SF 2010 a *Velká radost* v antologii *Plameňák na konci léta* 2016).

4 Větším problémem než překlad je nejednostnost terminologie apod., věci byly překládány průběžně a bez ohledu na existenci cyklu.

5 Někteří čtenáři by pravda za ztmavnutí chápali přidání upírů, ale ne, takto to opravdu nefunguje.

6 Proč je český název tak dryáčnický, není jasné, patrně z důvodů předpokládaného vyššího projeje.

Posledním románem je spíše nefantastický román *Lavinia* (2008, sl. *Lavinia* 2010), který vypráví román italské princezny Lavinie, a hlavně o tom, o čem mlčel Vergilius (který ji jako choť Aeneovu uvedl do světové literatury): o jejím životě, nicméně posledním prozaickým dílem je novela *The Wild Girls* (2011), která ale ve stejnojmenném svazku je doplněna esejí, rozhovorem s autorkou a několika básněmi, nicméně za titulní novelu dostala Le Guinová svou poslední Nebulu.

Je zajímavé, že v posledních letech života Le Guinová již netvořila prozaická díla, ale soustředila se jednak na vydávání svých básnických sbírek (v letech 1974 až 1999 jich vydala 7, ale v letech 2006 až 2015 čtyři, hustota se tedy výrazně zvýšila) a na teoretické knihy o literatuře, z nich za zmínku stojí *Steering the Craft: Exercises and Discussions on Story Writing for the Lone Mariner and the Mutinous Crew* (1998, přepracovaná verze z roku 2015 *Steering the Craft: A 21st-Century Guide to Sailing the Sea of Story*).

Tematicky stál v centru pozornosti Le Guinové vždy Člověk a jeho interakce s jinými lidmi, nicméně v posledních desetiletích se od obecného člověka stále více přesouvala k tématu Ženy a ženství, což se projevovalo i v tom, že zatímco její starší práce mají hrdinu vždy muže, pozdější práce mají povětšinou hrdinky (v *Zeměmoří* je to poznat na přesunu pozornosti od arcimága Geda na ženské hrdinky). Přitom je třeba zmínit, že Le Guinové taoismem ovlivněné chápání vztahů mezi muži a ženami je vzájemně komplementární a jako taková byla často kritizována z ultrafeministických pozic. Zajímavé je, že ústředním tématem je často komunikace: i fyzik Ševek mluví jazykem matematiky, aby bylo možné mluvit mezi hvězdami (vynález okamžitého mezihvězdného komunikátoru *ansiblu* je Le Guinové dítětem a pojem se dokonce terminologizoval), Roccanon se naučí mluvit myšlenkami, tématem *City of Illusions* je Ihaní myšlenkami, vyslanec Země na Gethenu má problém se vzájemným pochopením, vyprávění s velkým V je ústředním pojmem stejnojmenného románu, o tom, že celá magie *Zeměmoří* je jazyková, jsme již mluvili. Zajímavým rysem Le Guinové je nevášnivost k navazování: každý román stojí sám o sobě a v případě hainského cyklu se setkáváme s četnými nesourodostmi: časové zasazení *The Telling* je vzhledem k zbytku cyklu nemožné, na konci cyklu se již nemluví o telepatii a pádu první Ligy světů atd.⁷ Ostatně v celém díle s postupem doby vidíme přesun od věcí velkých k věcem malým (ne však nedůležitým, protože i malé věci mají velké dopady). Zatímco v raných dílech hrdinové zachraňovali svět, v pozdních hrdinky zachraňují knihovny (tento motiv se objevuje hned ve dvou románech), a tak zachraňují svět nepřímo. Jiným velkým tématem je anarchismus: *Vyžděděnec* se přímo zčásti odehrává v anarchosyndikalistickém světě, který je ale spíše střizlivým popisem než vyloženou utopi-

pií (čtenář se navíc neubrání dojmu, že zjevná chudoba anarchistického světa je spíše než objektivní chudobou dána neexistencí funkční tržní ekonomiky, v důsledku tedy neschopností efektivně distribuovat zdroje); podstatně přitažlivější je monarchisticko-anarchistický svět Gethenu, už že je barvitější než síť truchlivých anarchokomunit a nezbavený tradic, ale naopak z nich vyrůstající. Ale asi vůbec nejzásadnějším motivem Le Guinové je taoismus (ostatně přeložila *Tao te t'ing*), jeho principy neustálého pohybu, souvislosti celku a detailu a protikladů se vzájemně harmonizujících. Jedním z významu slova *tao* je i „cesta“ a hrdinové Le Guinových cest jsou opravdu v pohybu: buď na cestách skutečných mezi hvězdami (ne náhodou je asi mezihvězdné putování u Le Guinové vždy podsvětelné, tedy zdoluhavé), tak přes pláně a hory, ale hlavně mentálně: její hrdinové se vždy mění a na konci příběhu nejsou stejní, jací byli na začátku, což platí již pro její první knihy a ještě více to platí pro její poslední tvorbu. Naposled si ale všimněme ještě jednoho motivu: vzájemné pevné a trvalé lásky manželské, která se objevuje v jejích dílech průběžně a zjevně vypovídá hodně o jejím vztahu s Charlesem.

Le Guinová, podle vzpomínek těch, kteří se s ní setkali osobně, byla výraznou postavou rtuťovitého charakteru (autorovi těchto řádků se vždy vybavuje její Odo, zmiňovaná ve *Vyžděděnci* a vystupující v povídce *Den před revolucí*, zakladatelka a ideoložka anarchistického hnutí), silná osoba pevného založení, jasných zásad a zřejmého charakteru.

Vliv Le Guinové na světovou literaturu (a SF zvláště) stále ještě čeká na kritické zhodnocení, nicméně v generaci autorů začínajících psát v šedesátých letech (někdy řazených do tzv. Nové vlny) je asi nejvýraznější a po jejím boku stojí Robert Silverberg, Brian Aldiss a Harlan Ellison jako nejvýše stejně rovní. Pokud této generaci přiznáme to, že SF vypsela z literatury pro zvidané dospívající hochy v literaturu pro každého, pak velký podíl na tom má právě i Le Guinová.

Jelikož tento text je pro autora i rozloučením s oblíbenou autorkou, dovoluji si přidat pár osobních pocitů: Le Guinová mne vždy rozčilovala v tom nejlepší smyslu, jak se její dílo dokázalo vedrat člověku pod kůži. Psala lehce a obratně a neplytvala místem (většina románů je velmi stručná) na tisíce stránkové ságy. Její hlas byl vždy zvučný a intonace zřetelné a to, co psala, nebylo chytré v tom smyslu, jak se někteří autoři převádějí, aby stavěli na odiv své znalosti a přednosti, ale chytré a hluboké v samé své podstatě.

Cesta tímto světem pro fyzické tělo Ursuly Le Guinové skončila, ale její duchovní tělo, přítomné v jejím díle, zůstává. A to je tao Le Guinové, to je dovršení protikladů, to je nekončící cesta.

Ondrej Šefčík

7 Jen mimochodem: Werel je jméno planety jak v *City of Illusions*, tak v *Four Ways*, pokaždé ale jde o jinou planetu!

Svazek nových studií Antonína K. K. Kudláče

Navzdory tomu, že se populární kultura stala legitimním výzkumným tématem, většina literárních badatelů ji v Čechách a na Moravě i dál vyčleňuje ze spektra zájmu. Dělať to víc i méně vědomě a takřkajíc *celostní* chápání literatury zůstává doménou výzkumů v zahraničí. Je tomu už devět let, co vzniklo *Centrum pro studium populární kultury*, ale situace se mění zvolna. Publikací na téma každopádně přibývá a konkrétně Antonín Kudláč prohledává ve své nové knize *Barvy černobílého světa* žánrovou krajinu naší populární literatury po roce 1989, a to se zaměřením na populární fantastiku (kapitoly zkoumající horor, sci-fi, steampunk a fantasy), ale i krimi v oddíle pátém a posledním.

Jak fantazijní, tak i ta detektivní žánrová oblast přitom autorovi úspěšně slouží jako „pars pro toto“ celé populární literatury a jejich žánrových struktur.

Po čtivých kapitolách *Cesty kupředu a zpět v české science fiction, Česká fantasy a dějiny, Horor mrtvý a pohřbený?, Minulé ráje aneb Kterak se stát českým (novo)viktorianem a Jak se dnes v Čechách (literárně) vraždí* doplňují knihu hned dva náročnější *Exkursy* o (1) vztahu žánru a jeho recepce v české populární fantastice a o šancích tutéž fantastiku jakkoli kanonizovat.

Takzvaná *genologie*, skrz niž Kudláč celý předmět svého živého zájmu uchojuje, sice pracuje s makrostrukturami a nepohybuje se nikdy „u dna“ alias na úrovni jednotlivých, konkrétních textů, pro nepochybné potřeby této knihy nicméně mají vrty a sestupy až na tu základní textovou rovinu opodstatnění. Ba jsou nutné. A protože by autor, jak upozorňuje, asi jenom horko těžko objektivně vybíral díla vhodná k zohlednění, opřel se raději o vlastní intuici a zkušenosti praktikujícího spisovatele, ale především dlouholetého čtenáře.

Aniž by, jak předpokládá, mělo kdy komu soudnému vadit, že předkládaný žánrový portrét bude ryze osobní a subjektivní.

Sci-fi, dodává, sice ve skutečnosti vlastně není ani tak žánr, jako trs či shluk žánrů, nicméně zde aplikované pojetí chce orat líšu vysloveně žánrově. A fantasy?

Nu, definovat tu věru nebylo nikdy o mnoho snazší a už Jaroslav Veis v doslovu k Neffově *Něco je jinak* ostatně upozornil, že tento žánr v naší kotlině – v podstatě – chybí. A proč že? Veis to vysvětloval podle mého názoru více než smysluplně, a to (prostě) rozdílností českých a anglosaských pohádek. Jsou totiž už z podstaty (i když s výjimkami) jiné.

Z Kudláčova pohledu se pak fantasy liší od SF hlavně tím, že se víc než na koncepty a ideje soustřeďuje na budování světů. Ty pak působí vedle krajin science fiction obyčejně méně pravděpodobně, ne-li až jako nemožné. „Dohoda“ se čtenářem je tu tedy víc k meritů věci, dodal bych sám; a zatímco ryzí,

„tvrdou“ sci-fi takřkajíc skousne i čtenář hlavního proudu, u fantasy mají někteří problém. Problém s vnímáním, problém právě s akceptováním fikčních světů.

Genologická pozice hororu je pak ještě problematičtější. Ten je totiž, podobně jako pohádka, vlastně spíš modem než žánrem – a definovat ho můžeme spíš esteticky a psychologicky.

Nu, a výrazněji také přesahuje ve směru k mainstreamu hranice literatury populární.

Není pak snad už nutno podotýkat, že horory bývají i zcela nefantazijní.

V kapitole o literatuře děsu však možná Kudláč i k její škodě nepodchytil pranic z myšlenek teprve nedávno česky vydané knihy Stephena Kinga *Danse Macabre*. Nebo to snad byl záměr a on nechtěl „špinit“ akademickou půdu spekulacemi praktika, byť geniálního? Kdož ví, neptal jsem se; ale zato Kudláš zručně probírá ty nemnohé další u nás vydané práce na téma.

Kritizuje přitom malinko Martina Jirouška a nepoměrně víc už dávnou Hrabákovu práci, již se však vlastně zabývat přímo odmítá. Pajakovu knihu *Hrůza v české literatuře* reflektuje pak ještě před jejím převodem z polštiny do češtiny, což nelze než hodnotit se smeknutím. A nezapomíná ani na Linhartovo *Vyprávění nočních hubeňourů*.

Také jeho úvahy nad detektivkami jsou přínosem a jen bych snad poněkud polemizoval s tím, jak akcentuje Cigánkovu dávnou, byť jistě odbornou práci *Umění detektivky* (SNDK 1962, 2000

výtisků); vždyť už v časech jejího vydání přece byla, maně na to vzpomínám, v jednom vážném literárním časopise charakterizována recenzí s titulem *Umění cigániti*.

Jak už řečeno, četné příklady děl, jež Kudláč vybírá vždy poté, co se úvodem kapitoly popasuje s definicí, jsou spíše subjektivního rázu; ale byla jiná možnost? Nemyslím si to a naopak; na nevelké ploše knihy dokázal Kudláč rozhodně ozejmit maximum a jeho práce teď bude využívána hojnými rozvíjiteli.

Ivo Fencel

Antonín K. K. Kudláč: Barvy černobílého světa. Studie o vybraných žánrech současné české populární literatury. Lektorovali Erik Gilk a Daniel Bína. Vydala Univerzita Pardubice. 2017. 202 stran.

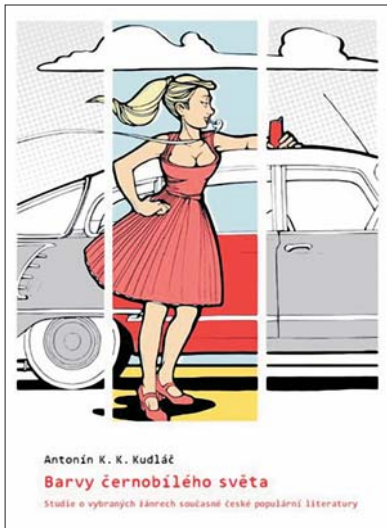
Odposlechnuto

Na mostě stojí muž, na krku provaz, na konci provazu kámen. Běží k němu ženská a křičí:

„Počkejte, neskákejte, počkejte.“

Doběhne k němu, strčí mu pytel od brambor:

„Tumáte, vemte s sebou naše kořata.“

Tužkové stínované světy Milana Ressela

Doslov pro knihu *Kulturní komiksy 2* – Milan Ressel

Torza, fragmenty, pokusy, zbytky

I když období Resselovy uveřejňované komiksové tvorby trvalo velmi krátce (1970-71) a později pouze jednorázově (1974, 1990), zapsal se silným a čitelným způsobem do historie domácího komiksu. Je rovněž s podivem, že přes tento omezený čas vzniklo mnoho dalších nedokončených pokusů a torz, jako by se malíř připravoval na komiksu přející časy. Anebo to byl setrvačný výsledek jeho intenzivního komiksového tvůrčího opojení, jehož kořeny musíme hledat v „anglickém“ dětství.

Na jeho pracovním stole a v šuplících tak zůstala ležet četná pokračování různých děl, kterými chtěl kreslit sám, případně se svými scenáristy opět proniknout na stránky časopisů a magazínů. Pokus o dnešní identifikaci jednotlivých částí a pro jaké tiskoviny byly určeny, dopadl tristně, protože se i jejich tvůrce nemůže na ně detailně rozpomenout a vnést světlo do tohoto zaprášeného zákoutí vlastní tvorby. Někdy sice skrze temnotu pronikl tenký paprsek poznání, ale je zřejmé, že je to maximum možného.

Jediným nejsnáze identifikovatelným fragmentem, včetně roku vzniku, tak zůstává kresebně nedokončená, ale textově kompletní první stránka *Zajatce ptáka Mauk* (1971), určená pro *ABC*. Redakce ale tehdy podlehla fámě o ilegální emigraci malíře a urychleně zadala realizaci seriálu Otakaru Procházkovi. Fáma se později ukázala mylnou, protože emigroval bratr Milana Ressela, a to už několik let před tím v roce 1968. Opět to měla být, jako u Thuvie z Ptarhu, vybarvovaná perokresba. U dalších prací je předpoklad, že vznikly na přelomu 60. a 70. let nebo počátkem 70. let. Použitá technika je tužka, někdy kolorovaná, jindy doplněná perem. Jedna strana komiksu *Dobývání planety Ax* svým podélným formátem přímo prozrazuje adresáta, kterým měl být evidentně formátově totožný *Ohníček*. Podle kreslíře byl scenáristou asi Jiří Binek. Ludvík Souček by zřejmě dodal další Vyprávění ze své sbírky BČP; ostatně název ani vytušený úvodní děj neukazuje na žádnou jeho povídku. Bezbulbinová *Síriáné*, z nichž existují dvě strany, směřovali zřejmě do *Pionýra* a tamtéž mohly být určeny rovněž dvě strany příběhu *Trosečníci*, kde si scénář psal sám Ressel. Dochoval se i stručný koncept námětu, podle něhož se táta se synem po ztroskotání letadla ocitnou na ostrově liliputů. Další komiks *Planeta ptáků* tvořily dvě epizody a zachoval se kresebně kompletní. I když autorem scénáře byl Jiří Binek, textová podoba se ztratila a bubliny na všech dvanácti stranách tak zely prázdnotou. O jejich rekonstrukci se podle kresby a se sou-

hlasem Milana Ressela pokusil Josef Vybíral. Zda se mu to povedlo, nechť posoudí čtenáři sami. Posledním dochovaným komiksovým fragmentem tak zůstávají dva stripy s druhou a třetí částí barevného *bezejmenného* seriálu. Vzhledem k letecké tematice mohl být určen pro časopis *Letectví a kosmonautika*, se kterým malíř spolupracoval, anebo kvůli chlapeckým hrdinům pro *Pionýr*, jako předchozí práce.

V limitovaném nákladu této publikace najdou majitelé dvojlist, na němž je dochovaný návrh obrázkového příběhu *Popelka*, určeného pro Mezinárodní výstavu bižuterie Jablonec 68. Motivem byly české a světové pohádky, a to zejména ty, v nichž se objevily poklady, klenoty a perly. Scénář a celá expozice s Popelkou byla dílem architekta Jindřicha Santara a podílel se na ní i Jaroslav Vožniak. Originál kreslil Milan Ressel černým fixem na roli bílého plátna. Rozměry výstavního artefaktu byly přibližně 2,5 x 10 m a o rok později se stěhoval s expozicí na světovou výstavu do Montrealu.

Obě Resselovy součinky byly reprintovány ve *Velké knize komiksů Ohníčku* (BBart 2002), *Kraken* samostatně ve sci-fi fanzinu *Laser* (1990) a poté i v samotném *Ohníčku* (1999) v zajímavé modré variantě. *Dobrodružství Thuvie z Ptarhu* bylo součástí první *Velké knihy komiksů ABC* (BBart 2001).

Milan Ressel (* 1. prosince 1934)

Narodil se v Ostravě do rodiny armádního důstojníka Alfréda Ressela, pozdějšího generálmajora ve výslužbě, který se nesmířil s německou okupací ČSR a utekl s celou rodinou přes Maďarsko a Jugoslávii do Francie a poté do Anglie, kde byl příslušníkem československých jednotek. Rovněž se zapojil do bojů na východní frontě v 1. čs. armádním sboru v SSSR, kam byl v roce 1944 vyslán.

Hrůzné válečné zážitky, které malý Milan prožíval na útěku z vlasti a hlavně během bombardování Londýna, v něm zanechaly nesmazatelné dojmy. Jejich hororové otisky můžeme nalézt za desítky let na jeho obrazech i grafických listech. Naštěstí byla rodina⁸ na počátku německého útoku přestěhována z Londýna do vesnice Bunbury u Chesteru na severozápadě Anglie, na rodinnou farmu A. S. Vickerse. Otec zůstal v Londýně a navštěvoval je z důvodu svých vojenských povinností jen příležitostně. Starší bratr později narukoval do československé armády a zúčastnil se bojů u Dunkerque. V osobě pana Vickerse našel Milan spíše staršího kamaráda než strohého a škrobeného farmáře, kterému byli úředně přiděleni čeští uprchlíci.

8 Podle vzpomínek M. Ressela byly takto na anglický venkov přestěhovány i další rodiny českých důstojníků, protože se bombardovaný Londýn stal pro ně příliš nebezpečným.

U Vickersů strávil asi rok, než se situace uklidnila a rodina se pak vrátila do metropole, kde začal chodit do anglické školy. Tady pak také zažil v roce 1944 ničivé účinky raket V1 a V2.

Už při útěku z domova si léčil bolavou duší tím, že zalezl někam do kouta a kreslil si své představy. Obrázky pro něj znamenaly mnoho. Proto pak v Anglii vyhledával nedělní přílohy novin, kde objevoval fantasticky rozmanitý svět comics. Nejvíce si oblíbil z novin *Daily Mirror* komickou postavu Pepka námořníka a soukromého detektiva Bucka Ryana⁹. Hodně chodil s kamarádem Dušanem na londýnskou periferii do kina Cameo na hrané i kreslené grotesky, poslouchal radio (hlavně když byl nemocný) a odposlechnuté válečné události si kreslil, někdy i do dvou nebo tří obrázků, tedy něco na způsob novinových stripů.

Po skončení války následoval návrat ze Západu domů, kam přišel z Východu jeho táta se Svobodovou armádou. Anglické roky v něm byly ale pevně zakořeněny, takže i poměrně zachovalá Praha mu připadala ve srovnání s poničeným Londýnem nějak nezajímavá a šedivá. Dokončil základní školní docházku, kde se musel vypořádat se svou češtinou, respektive gramatikou. V Praze vystudoval Vyšší školu uměleckoprůmyslovou (1949-53) a poté Akademii výtvarných umění (1953-59) u profesorů M. Holého, K. Miňáře a K. Součka. S přijetím na AVU měl problémy kvůli svému původu a také proto, že jeho otec byl počátkem 50. let propuštěn z armády a musel odejít do dolů na Ostravsko. Pak se ale vrátil do Prahy a pracoval v automobilových opravárnách a posléze zakotvil v reklamním podniku. V důchodu pak o své životní anabázi sepsal knihu *Mé cesty válkou* (Mladá fronta 1975).

Ateliér prof. Holého navštěvoval o něco dříve i Gustav Krum, jenž zde studoval v letech 1949-53. Krum byl o deset let starší a prošel si úplně jinými válečnými zkušenostmi než Ressel, a to na Východě. Oba pak později českému komiksu pomáhali otevřít dveře společenského uznání a pozvedli jeho úroveň.

Po skončení Akademie nastalo tvůrčí hledání, které Milan Ressel řešil přátelstvím s některými výtvarníky (Bedřich Dlouhý, Karel Nepraš, Jaroslav Vožniak) ze skupiny Šmidrů a inklinací k jejich tvorbě. Inspirací obrazů se stal vztah technického pokroku civilizace a přírody. Jeho první práce se nesou v poloze abstraktní malby a informelu. Zlom nastává po roce 1965, kdy abstrakce je kombinována s reálným motivem za použití perokresby, malby nebo assembláže. V tomto období Ressel objevuje kouzlo tužkové kresby, která pro něj znamená návrat k přirozenosti. Začíná vznikat monumentální komiksově dílo Abo Falio (1967), které nebylo nikdy dokončeno. Zájem o kresbu trvá a počátkem 70. let se přelévá do krátkého období komiksově a ilustrační tvorby. Po normalizační stopce se Ressel soustředí pouze na velkoformátové kresby tužkou nebo tuží, někdy zvýrazněně barevnými tužkami. Některé jejich čas-

ti připomínají technické konstrukční výkresy. Jsou to detailně provedená díla popisující střet civilizace s jejím přirozeným okolím nebo futuristické vize a průhledy přecházející do science fiction, kde je mu blízké humanistické pojetí, které reprezentují Ray Bradbury, A. C. Clarke nebo S. Lem. K malbě se dostává až po roce 1980, kde střídá volné svobodné plochy, kontrastující pouze svou barevností, do nichž vsazuje nějaký technický, urbanistický či figurální motiv. Konfrontuje člověka s jeho pýchou a nadřazeností, s erozí a zkázou, kterou způsobuje sobě samém nebo přírodě. Od devadesátých let se v Resselově

vých obrazech a kresbách čím dál více objevují figurální prvky a motivy, čerpající z dějin duchovní kultury lidstva.

V 80. letech na British Council v Jungmanově ulici pokryl kruhovou niku na stropě svou charakteristickou kresbou (hrudky a barevné křídly), kde mimo jiné zobrazil sám sebe jako skotského dudáka. Pro hotel Zlatá husa vymaloval stěnu 4x5 m prvky pražských urbanistických stylů se secesním středem. Po restituci byla bohužel stěna australským majitelem zatapetována. Určitou dobu pracoval jako restaurátor, zejména v pražské lokalitě – malované stropy v Martinském paláci, rekonstrukce freskových maleb velkého sálu Lobkovického paláce, fresky M. Alše na Štorchově domě a další.

Spolupracoval s časopisy ABC, Letectví a kosmonautika, Ohníček, Pionýr; ilustroval knihy Ludvík Souček: *Zájem galaxie* (1973), Jules Verne: *Tajemství Viléma Storitze* (1985), Svatopluk Hrnčíř: *Želva čeká v Babylónu* (1990) a Součkovu „vesmírnou operu“ *Blázni z Hepteridy* (Letectví a kosmonautika 1974).

Milan Ressel uspořádal kolem čtyř desítek autorských výstav doma i v cizině a účastnil se mnoha dalších společných nebo tematických prezentací. Je zastoupen jak v státních sbírkách a galeriích, tak u soukromých sběratelů v tuzemsku i zahraničí.

Milan Krejčí

Doslov pro knihu Kultovní komiksy 2 – Milan Ressel (vydal Josef Vybíral 2017)

⁹ Je samozřejmé, že válečné roky přinášely příhody, které byly aktuálním odrazem té doby – *Tajemství tichého bombardéru, Buck Ryan v Německu, Strážci našeho nebe nebo Buck Ryan-Válečný korespondent*. Buck Ryan začal vycházet v *Daily Mirror* 22. 3. 1937 a objevoval se až do července 1962. Od 3. srpna 2015 zde vychází opět.

Řád, aneb: Když to všechno do sebe zapadá

Malé cvičení ze srovnávacích literatur

V jednom románu z roku 1978 je hlavní postavou Earl, který ve světě blízké budoucnosti vstupuje do utajeného Řádu, jenž má svrhnout stávající systém a nastolit nový, spravedlivější pořádek. Složí tajnou přísahu v půlkruhu dalších členů Řádu zakrytých kápěmi. Obstál ve zkoušce, je mu přiděleno tajné znamení, podle kterého se členové řádu poznají.

V jiném románu z roku 2017 je hlavní postavou Michael, který ve světě blízké budoucnosti vstupuje do utajeného Řádu, jenž má zachránit tradiční hodnoty před postupujícím islámem. Složí tajnou přísahu na shromáždění dalších členů řádu, sám s hlavou zakrytou kápí. Obstál ve zkoušce, je mu přiděleno tajné znamení, podle kterého se členové poznají.

Prvním románem jsou *Turnerovy deníky*, nejznámější text americké rasistické pravice popisující hromadné vraždění černochů, lidí, kteří s nimi vešli do svazku, ale i Židů a asijských národů.

Druhým románem je kniha *Řád* od bývalého lékaře a středočeského hejtmana Davida Ratha. I zde dovedl liberalismus svět ke špatným koncům, namísto černochů jsou zde na mušce rozpínají muslimové, kteří našli v Evropě novou baštu v tolerantním Německu a postupně ovládají Evropu.

Turnerovy deníky se staly oblíbenou inspirativní četbou řady teroristů včetně Timothyho McVeigha. Kontingent press, český vydavatel *Deníků* (vyšly v překladu právě před deseti lety), se v úvodu zaštiťuje snahou poznat myšlenky extremistů, aby-chom jim lépe čelili. David Rath, kterého čeká další soudní přelíčení ve věci podezření z korupce, se v úvodu přirovnává ke Karlu Čapkovi, který – stejně jako on – psal o některých věcech proto, aby se nestaly.

Ani jedna z těch dvou knih se nevyznačuje valnými literárními kvalitami. Pseudonymní autor *Turnerových deníků* se ani o žádné literátství nesnaží, Rath se snaží, ale protože není nadán talentem, výsledek je literárně snad ještě horší. Jeho dílo je tak spíše svérázným dokumentem doby a určité společenské nálady.

Že autor v knize prezentuje své vlastní myšlenky, to lze dohledat v jeho veřejných prohlášeních z minulých let, v nichž varoval před islamizací světa.

Základní situace připomíná nějaký starý utopistický román – změkčilá, islamizovaná Evropa a v ní Česko a tři další země Visegrádu jako ostrůvek svobody, které se muslimská vlna vyhula. Jedním z důvodů je historie – s muslimy se na tomto území zatočilo a nevybíravě byli internováni do jakýchsi „pseudokoncentráků“, zatímco slušní, bohatší lidé žijí v neprodyšně izolovaných rezidencích a čtvrtích. Jak žije zbytek obyvatel se nedozvíme, protože pokud se něčím tato kniha vyznačuje, tak naprostým nezájmem o střední třídu. Jediní lidé, které na jejich

stránkách potkáme, jsou ti nejvybranější z vybraných, anebo pak muslimská chudina, která se „popelí“ u svých chatrčí.

Při jejím popisu se mění i jazyk knihy a autorovi se na klávesnici vkrádají slova, která v jiných pasážích nenajdeme. Nenávisť k muslimům všeho druhu z těch pasáží jen kape. Pokud byl v Britských listech označen David Zábranský za autora fašistického románu *Za Alpami*, jaká slova by bylo třeba volit pro Davida Ratha? Takto vypadá popis muslimského slumu:

„Když nastupoval, na krátkou vzdálenost bezpečně rozeznal tmavší pleť vousatých tváří, hlavy se špinavými vlasy, z části krytými usmudlanými pokrývkami. (Slum) už na první pohled působil jako odvěká chudinská čtvrt' plná neuvěřitelně početných rodin, žijících namačkány jedna vedle druhé a přetahující se o malinké hliněné dvorky, jejichž atributem byly odpadky a záplava popelících se usmrkanců.“

„Rozmnožování je to jediné, co zvládají naprosto dokonale a na výbornou,“ blesklo mu hlavou.“

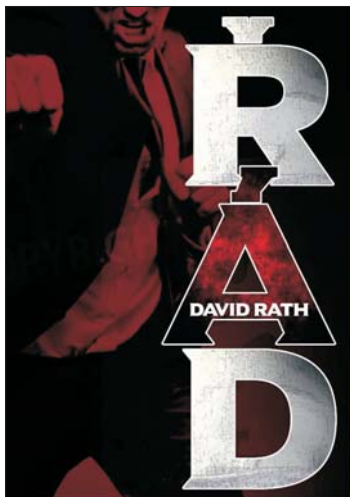
Nelichotivých výroků se dočká i vůdce aktivistů demonstující za práva muslimů: „*Neziskové hnutí a toho sympatáka nejspíš potajmu platí naše prezidentská kancelář. Děsí lidi představou, že někdo zboří ploty a ty desetitisíce špinavců se vrhnou do ulic Prahy.*“

Také Řím se uměl se slumy afrických přistěhovalců vypořádat po svém: „*Jednoho dne vjely do chudinských čtvrtí bulldozery a za nimi nepochodovali vojáci. Kdo nestačil utéct, zůstal pod troskami.*“

Speciálně Čechy se staly útočištěm civilizovaného světa ještě z jednoho důvodu – sídlí zde zbrojařská firma hlavního hrdiny Michaela a jeho přítele, vynálezce lzáka, která produkuje účinné paralyzéry. Zbraně, které mohou na dálku člověka zneškodnit, nebo i usmrtit. Lehce špionážní zápletka se točí kolem plánů nejvyšších představitelů Německé islámské republiky napadnout Polsko a vyvolat světový konflikt, v němž by militantní islám nadobro zvítězil, – a snahy členů tajného Řádu tyto plány zhatit.

Islám tu sice figuruje jako protiklad demokracie, ale ono to ani s tou není moc slavné, že. „*Původní, tedy parlamentní systém s nekonečnými diskusemi, hašteřením a neustálými volbami musel být nahrazen systémem akceschopnějším, s větší koncentrací pravomocí v rukou menší skupiny lidí.*“ A ještě: „*Je nemožné zajistit prosperitu demokracie, pokud hlas nevzdělaného hlupáka váží stejně jako hlas moudrého.*“ ➡

Kniha by mohla být dobrým vzorkem pro studium fascinace přepychem a požívačností. Gusto, s jakým autor popisuje přepychové paláce, luxusní interiéry či vybrané pokrmy, je enormní. Maloměstský vkus jde ruku v ruce s fascinací bohatstvím a jedinečností. Může to trochu připomínat svět Jame-

notnějším hlasováním pro své favority, což zase může krkat Čechy. Nejlepší by asi bylo rozdělit celou soutěž na českou a slovenskou sekci. Mohly by se vyhlašovat klidně zároveň, nebo by se slovenská přesunula třeba na Istrocon.

Jiří Pavlovský

Ad Jirkovy návrhy k Akademii SFFH

Jirka Pavlovský hutně shrnul jeden ze současných problémů Akademie, ale nejvíc se mi na jeho příspěvku líbí, že navrhuje i nějaká řešení.

Již pár let nějakou formu osamostatnění slovenské části Akademie navrhuji vlivným slovenským nakladatelům a Akademikům, ale bez hmbuku okolo, protože jsem nechtěl, aby to vypadalo, že někdo někoho z Akademie vyhání. Šlo mi o to, abych podpořil tuto myšlenku a dal dotyčným na vědomí, že jim nebudeme zazlívat, když si to sami dohodnou a zorganizují.

Mám totiž za to, že původní slovenská fantastika (a nejen ona, ale zde je to nejmarkantnější) je upozadována, protože většina českých Akademiků čte jen česky vydaná díla, a protože jich je celkově víc, dochází často k přehlasování slovenských kandidátů bez jejich skutečného posouzení.

Došlo k tomu petrifikací akademických procedur z doby jejího zakládání v polovině devadesátých let, kdy třeba v prvním ročníku z 35 původních knih byly jen 3 slovenské. Asi nemá smysl teď pátrat, proč se to stalo, ale možná to nějak souvisí s tím, že vedení Akademie bylo pravidelně vyčerpáváno každoročním skandalizováním, až se smršlo na hrstku schopnou zajistit jen co nejdůstojnější opakování minulého ročníku. To není stav, který by nějak napomáhal reagovat na změny, jež přináší čas, dokonce ani na ty pozitivní jako je pozoruhodná emancipace slovenské fantastiky v posledních letech.

se Bonda, ale tady je všečen ten luxus přepálený a vystavovaný na odív, místo aby byl zmiňovaný na okraj, mezi řeči.

A když jsme zmínili požívачnost, nelze se vyhnout specifickému postavení žen v této knize. Vlastně tu jsou jen dvě – mezi nimiž Michael přesouvá svůj neutuchající sexuální apetit. Na jedné straně Monika, dokonalá sekretářka, ze které se posléze, světe div se, vyloupne dcera mocného českokrumlovského vévody, jemuž visí v pracovně originál Mony Lisy, zachráněný z islamizované Francie.

Jinak dokonalý Michael je zcela bezradný, když se v jeho blízkosti Monika ocitne. Nemůže si pomoci a hned musí v koupelně u své kanceláře „prozkoumat Moničinu ohebnost“. Zvláštním předmětem zkoumání jsou pak dívčí zadečky, které v textu figurují pravidelně a nikdy bez adjektiva „pružný“. Druhou ženou jeho srdce – nebo čeho – je Miriam, stejně jako Monika členka Řádu, jinak též manželka bratra německého prezidenta. V duchu pravidel červené knihovny není možné, aby zde byla žena jen ženou, vysoké společenské postavení musí být přibaleno k tomu, aby neutrpěla reputace hlavního mužského hrdiny.

Ach ještě je tu třetí žena, přece Michaelova manželka. Ale ta je mimo hru, protože sedí doma a potýká se s depresí. Co s ní tedy?

Z Jirkova textu se mnou souzní hodně bodů, ale raději v tomto případě mluvím o osamostatnění než o rozdělení, protože Akademici, kteří se cítí být kvalifikováni hodnotit i díla napsaná v jejich mateřštině, by mohli v nějaké budoucí české či slovenské Akademii působit dál. Čili když bych mluvil o rozdělení, týkalo by se především rozdělení předmětu hodnocení. (Čech jistě kvalifikovaněji posoudí kvalitu překladu do češtiny a Slovák zase do slovenštiny, na druhou stranu ve vyjadřování se ke kvalitě obálek bych neshledával žádnou jazykově danou predispozici...)

Podobně jako on si myslím, že Akademie by mohla zůstat jedna a československá, ale počet kategorií by se možná až zdvojnásobil, vždy na českou a slovenskou verzi. Akademie na přelomu tisíciletí měla např. kategorii Původní kniha a Původní slovenská kniha, to dnes považují za velkou chybu, kdyby se už tenkrát oddělila původní česká a původní slovenská tvorba, nedocházelo by k dnešním problémům. Jen to tehdy kvůli několika málo knihám ročně nepřišlo důležité.

Ze stávajících kategorií by pak mohly zůstat společné obálky, časopisy, velmistři a možná počiny či nakladatelství, slovenské kategorie by se mohly vyhlašovat v Bratislavě, české v Praze, společně třeba tam, kde působí či odkud pochází vítěz.

Nebo by mohly vzniknout dvě zcela nezávislé národní Akademie, což by mohlo pomoci, mám dojem, že hlavně na Slovensku při získávání podpory z veřejných zdrojů. (Míra jejich další spolupráci by byla dána vzájemnou výhodností.)

Zdeněk Rampas

PS: Nedávno se připomínkami Jirky Pavlovského a následnou diskusí o nich zabývala Jarní porada Československého fandomu v ČR. Došla k návrhu několika změn fungování Akademie, které chce po projednání se zástupci slovenského Fandomu na Vartovce Akademii SFFH jako její zřizovatel navrhnout.

Smutná uslintanost v popisech něžného pohlaví je součástí balíčku tohoto díla, které jako by bylo sešito ze samých klišé. Těch je tu tak husto, až ve vás začne hlodat pochyba, jestli to není všechno od autora nějaká sofistikovaná hra. Jestli vám nenabízí veškerý šrot patriarchátu starého bílého muže až příliš na stříbrném podnosu. Jestli to není nějaká protřelá nahrávka na smeč veškerým emancipačním hnutím. Ironická hra, kde na vás na konci autor spiklenecky mrkne a všechno grandiózně shodí. Říkáte si – to přece není možné, aby toto někdo psal s vášnou tvář.

Ale asi ano, neboť kniha má podle slov autora na záložce „pohnout čtenářovou mysl i srdcem“. Michael s pomocí Miriam a teroristů vyvraždí špičky německé vlády a v Německé islámské republice zavede osvícenou antiutopii, v níž jsou nepřátelé změn rychle zlikvidováni, všichni jsou pod dohledem osobních komunikátorů a přetlak mladých muslimů je odkloněn k levným čínským sexyrobotkám. Po večeri z tuňákového carpaccia si oba milenci předčítají v Machiavelliho *Vladaři* za jemného šplouchání mořských vln.

Ivan Adamovič

Psáno pro server iLiteratura.cz

David Rath: *Řád. Ottovo nakladatelství, 2017. 272 s.*

Sergej Lukjaněnko: Šestá hlídka

Lukjaněnkův cyklus *Hlídka* se do mých čtenářských zápisů dostává až dosti pozdním románem, takže mi přijde neúnosné snažit se ho nějak komplexně charakterizovat. Autor si totiž zvolil ne zcela obvyklou, ale velmi dobře fungující metodu: každý z románů přináší buď velmi zásadní nové reálie, nebo, a to častěji, s použitím nových prvků zcela nově reinterpretuje reálie dosavadní. Běžnější bývá, že autor po nějakou dobu využívá z původních nápadů, které postupně prohlubuje a vyčerpává, a teprve po nějaké době začne pociťovat potřebu zcela nových podnětů, které se více či méně úspěšně snaží doplnit k již poměrně zavedenému světu.

Jedna věc je napsat příběh, který je dopředu plánovaný třeba jako trilogie, druhá psát další (a případně ještě další) druhy pokračování, i když je v zásadě uzavřený, ale mnohem ošidnější je vytvořit zajímavý a životaschopný svět. My čtenáři totiž máme, i když to neradi přiznáváme, protikladná očekávání: Knihy musí být *stejně*, aby si zachovávaly vnitřní identitu a byly zpětně konzistentní, ale musí být *současně odlišné*, aby nenudily a nevystavovaly se podezření z mlácení prázdné slámy pro peníze. Otázky, které se týkají způsobů, jakými je možno vytvářet knižní cykly, mě začaly zajímat už kdysi dávno u *Duny*. Frank Herbert je představitelem dost radikálního přístupu, že je třeba důkladně rozbít to staré, aby vůbec mělo smysl stavět něco nového, což není zrovna autorsky nebo čtenářsky oblíbený přístup. Výsledky, které s ním dosáhl, nicméně osobně považuji za velice přesvědčivé, takže od té doby srovnávám, nakolik dobrých výsledků je možné dosáhnout s použitím méně drastických kompozičních metod.

Hlídka představují poměrně unikátní případ nejen proto, že autor k rozšiřování svého světa přistupuje programově a hned od prvního pokračování nekompromisně obohacuje známé o cizí. (Popravdě mě to napoprve skoro rušilo, protože se mi zdálo, že to ještě zdaleka není potřeba, raději bych si ještě dopřál pár řadových epizod.) Za neobvyklé považuji, jak dobře se mu nové cizí prvky z jednoho dílu daří integrovat jako staré a známé prvky do dílů následujících. Často se stává, že autoři jsou ze skutečností, které nově zavedli pro použití v jedné knize, v následujících dílech rozpačití, takže je různě vytěšňují nebo berou do úvahy pouze nahodile. To dost narušuje věrohodnost světa (a někdy dokonce logiku příběhu). Tato integrace se Sergeji Lukjaněnkovi daří výborně. Občas si člověk samozřejmě říká, že některé věci by měly být známy dříve, ale nestává se, že by něco z toho, co je známé, nebylo vzato do úvahy následně.

Je to pozoruhodný výkon, protože takové obohacení neprovede dvakrát nebo třikrát, spíše pětkrát nebo šestkrát. A neboť

jde skutečně o dosti zásadní změny, komplexnost jeho světa odpovídajícím způsobem vzrůstá, čemuž se musí přizpůsobovat postavy, zápletky i pointy. Tím, že balancuje ve stále složitější konstelaci, získávají knihy na dodatečné působivosti – zvlášť proto, že změnu sice vyvolávají nové prvky, ale pro pointu se mu často podařilo využít nápaditý výklad prvků starých. Můj čtenářský zážitek i úspěch knih ukazují, že zatím po každé uspěl. Mám ovšem dojem, že *Šestou hlídkou* už se dostal k hranicím podobného přístupu.

Ukazuje se to na samotné kompozici knihy. Předně uplatnit

všechny relevantní minulé motivy vyžaduje prostor a v *Šesté hlídce* už je tak zabrán prostor většiny knihy, protože se toho musí spousta projít, spousta probrat, spousta vyloučit. Změnám ve světě pochopitelně musí odpovídat změny v situaci postav a hlavní hrdina už opsal celý okruh od bezvýznamného k mocnému a opět bezvýznamnému, takže pro něj bude obtížné najít situaci, která by splňovala požadavek starého a nového. A konečně zápletka začíná ztrácet charakter a trochu už se podobá cvičení v kombinatorice, věcně dosáhla nejglobálnější úrovně a špatně by se vysvětloval vznik nových prvků, když hrdinové byli nuceni propátrat všechno, co šlo.

Tentokrát autor ještě vše se ctí ustál, vlastně mu nechci nic vytýkat, ale když jsem se víc bál, jak všechno zvládne, než mě zajímalo, jak příběh dopadne, se samozřejmě na mém zážitku

podepsalo. Vzhledem k nápaditosti, kterou zatím Sergej Lukjaněnko projevoval, nelze vyloučit, že by zvládl podobným způsobem uřídit ještě jeden díl. Nabízí se mu také řada dalších postupů, nejjednodušší by bylo opětovné zmenšení měřítka na úroveň prvního dílu, jiná hlavní postava, příběh z dávnější minulosti a podobně. Kdyby se ale rozhodl tímto dílem skončit, řekl bych, že je to důstojná chvíle.

Knihy obsahuje všechny různorodé součásti, které na cyklu oceňujeme (a které se zde nebudu snažit vyjmenovat). Určitá odtažitost, která je způsobena složitou strukturou knihy, vede navíc nakonec ještě k jakési vznešenosti až monumentálnosti, která dobře kontrastuje se změněnou a do budoucna otevřenou osobní situací hlavního hrdiny. A pohled do budoucna, která není lacině nejednoznačná, ale přitom je otevřenější, než bývala na konci předchozích knih, to je místo, které paradoxně působí na čtenáře jako dobře uzavřený konec – a dobře se pamatuje, což je u příběhů se složitými peripetiemi vždycky dobré znamení.

Jiří Grunt

Sergej Vasiljevič Lukjaněnko: *Šestá hlídka*, Argo, Triton, Praha 2017, 347 str., 298 Kč

Civilizační šok²

Část dvacátá devátá: O ekonomických a jiných bublinách

Když jsem přestěhoval do USA, musel jsem si zvykat na mentalitu nových amerických sousedů. Zdálo se mi méně informovaní o životě za hranicemi amerického kontinentu, méně zcestovalí než průměrný Evropan a hodně důvěřiví. Byla to éra začátků internetu, Youtube a masivního přílivu zpráv, jejichž pravdivost nikdo neověřoval. Lidé dosud četli noviny a chodili do kina, ale klasický přístup k informacím rychle nahrazovaly internetové servery. Jinými slovy bulvár. Ze začátku jsem byl překvapený, jak vážně berou Američané tyhle podivné zprávy, politickou nebo náboženskou propagandu a jak spolehlivě na ně zabírají reklamy v televizi.

V tu dobu jsem si myslel, že Češi, díky prožité historii, budou vůči bulvární pitomosti odolnější. Naši rodiče nám přece dali správně skeptickou výchovu a komunistická propaganda po šedesátém osmém už nezabírala. Věděli jsme, že nic není úplně tak, jak nám tvrdili v televizi nebo ve škole. Byli jsme naučení z principu nevěřit ani nažehlenému hlasateli hlavních zpráv. Kamarád Jirka, který nyní žije v Connecticutu, při sledování televizních reklam dodnes vysvětluje dorůstajícím synům: „Pamatujte si, to všechno jsou jen kecy! Chtějí z vás vytahat prachy!“

Postupem času moje víra v profylaktické účinky české výchovy dostala trhliny. Možná je to tím, že nastoupila nová generace vyrostlá po sametové revoluci. Dospěli v naivní době, kdy se říkalo, že pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí. Ztratili část protilátěk a stali se opět náchylní k demagogii. Jistě, vypěstovali si jiné protilátky, třeba proti podfukům s debetními kartami, prodejním predátorům na předváděcích akcích a falešné politické korektnosti. Jenže facebooku a blogům věří pořád. Nestali se mladí Češi nakonec stejně důvěřiví jako mladí Američané? A pokud ano, není to vlastně známka toho, že žijeme v přívětivějším světě?

Moderní společnost zjistila, že vedlejším efektem relativně bohatého a svobodného života je informační smog. Každý z nás může psát blog, zamořovat sociální média nenávistnými výkřiky nebo sepisovat knihu o Americe. Asi bychom se měli umět nad tu informační záplavu povznést, zvyknout si, nebo se alespoň obrnit. Jenže se to lépe říká, než praktikuje. Hrne se to na nás ze všech kanálů a pavlačí. Jak rozpoznat, které informace jsou pravdivé a nezatížené skrytou propagandou, když máme vstupní senzory totálně zahlcené?

Nechci idealizovat staré časy. Informační overload nastal už v polovině patnáctého století, když Gutenberg zprovoznil tiskařský lis. Najednou bylo možné vyrobiť tolik knih, že je člověk nestíhal přečíst. Když nastal věk rádia a filmu, nedokázali už datovému zahlcení uniknout ani analfabeti. Pro mnohé lidi se televizní a počítačové obrazovky staly jediným zdrojem zpráv o světě (Donald Trump). Tím se dostávám k tématu kapitoly, k bublinám.

Na základní škole jsem sledoval dokumentární seriály o Velké vlastenecké válce. O hrdinném Sovětském svazu a nacistické propagandě, která tvrdila, jak dobře se vyvíjí situace

na východní frontě, i když šestá Paulusova armáda uvízla v troskách Stalingradu. Dobový vtip z Protektorátu hodnotil situaci takto: Pondělí – udatná německá armáda dobyla předsíň domu. Úterý, součinností pozemních vojsk a letectva se podařilo obsadit obývací. Středa – po nasazení plamenometů naše vojska dobyla ložnici. Čtvrtek – v těžkých bojích se armádě podařilo na chodbě vytvořit předpolí k ofenzivě do kuchyně. Jestli to takhle půjde dál, budeme do neděle v hajzlu.

Ze sovětských filmových dokumentů mi v hlavě utkvěl jeden detail. Dokud fašisté vyhrávali, mohli si na bojišti i ve zpravodajství dovolit cokoliv. Válečné zločiny i čisté fabulace. Nikdo je nevolal k zodpovědnosti, historii píše vítěz. Pokud je to pravda, uvažoval jsem, jak to funguje dnes? Události druhé světové známe v podání vítěze, Sovětského svazu. Co všechno nám tedy Rusové neřekli? Co všechno upravili k obrazu svému, aby se to hodilo do jejich verze historie?

Stejnou otázku si pokládám i v informačním věku. Dodnes je prakticky nemožné ověřit důvěryhodnost zdrojů informací. Při psaní Nebojte se Ameriky jsem vycházel nejen ze statistických ročenek, ale také ze sekundárních zdrojů, wikiédie a internetu. Kdo zaručí, že jsou správné? V době zahlcení informacemi nemůže člověk všechno ověřovat ve statistikách nebo vědeckých publikacích. Navíc, ani vzdělaný člověk leccemu nerozumí, například globálnímu oteplování.

Během tisíce let popsali historikové milion stránek a i jejich závěry je nutné přijímat s dávkou skepse. Kněz Kosmasrazil svou náboženskou agendu a pomlouval pohany, Dalimil měl zase protiněmecké předsudky. Hodnocení dějin historiky je vždycky o chlup vlídnější k těm událostem, které jsou jim sympatické. Jinak popisují české dějiny místní historikové a jinak zahraniční (jiným způsobem předpojatí) autoři.

Svět je evidentně příliš komplexní, aby se dal poznat, a zároveň existuje příliš mnoho protichůdných informací, které nejsme schopni ověřit. Co teď? V této situaci přepínáme na autopilota. Máme prefabrikovanou sumu znalostí, kterou nám vtiskla do hlavy škola a televize. Například to, že nacismus je svinstvo, ale kožené kabáty SS jsou cool, že Rus je rozpinavý jako bolševník, ale přece jen bratr Slovan, že komunismus okradl všechny, ale milionářská dávka není úplně od věci, a tak podobně. V podstatě se rozhodujeme podvědomě na základě dávno vložených informací, o kterých už ani nevíme, kde jsme je vzali. Navíc se rozhodování odehrává v jiných částech mozku, než kde se rodí logika. Náš procesor je naprogramovaný tak, abychom dokázali přežít ve společnosti ostatních lidí. Jinými slovy, máme stádní tendence, podřizujeme se autoritám a vyznáváme neomylného boha. Občas následujeme vůdce, i když se to přičí zdravému rozumu a končí sebezničením. Boha jsme si stvořili z přirozené touhy po smyslu života a otupení strachu ze smrti. Tato programová výbava není tak špatná, protože jsme s její pomocí vybudovali lidskou civilizaci, postavili města, vynalezli mikroskop, antibiotika a populismus.

V posledních letech je vidět, že bubliny nevznikají jen v ekonomice. Nassim Taleb v knize Černá labuť popsal, jakým způsobem vznikají. Dají se charakterizovat principem *vítěz bere vše*. Na stejném principu jsou založené Google i Youtube, jejichž vyhledávací algoritmy počítají s tím, že v informačním smogu vnímáme jen nejsilnější impulsy. Do čela žebříčků populových nebo filmových hitparád se prodírají šťastní jedinci, kteří na základě popularity sbírají další hlasy geometrickou řadou a tímto autokatalytickým procesem generují další popularitu. Když proklepnete na Googlu odkaz, posouváte ho nahoru, ale uděláte to především proto, že jste ho našli na první stránce. Popularita je sebevyplňující se proroctví. O kolik je lepší na Youtube píseň se sto miliony zhlédnutí než ta s milionem? Stokrát? Nebo je to uměle vytvořená bublina?

Ve zdánlivě racionálním světě vědeckých publikací není situace o moc objektivnější. Vědci rádi publikují v zavedených časopisech, které mají vysoký citační index (vysoké průměrné množství citací na otištěnou studii). Také čtou přednostně články s vysokými indexem, protože jsou „zárukou“ kvality. Časopisy hodně citované studie propagují, zviditelňují, nabízejí zdarma ke stažení... Není i tohle uměle vytvořená bublina? Víte, že dnes slavná Mendelova práce o dědičnosti z roku 1866 (publikovaná pár let po Darwinově Původu druhů, 1859) byla desítky let ignorována? Rozhodně to nebylo kvůli její nízké kvalitě nebo nedostatečnosti experimentálních důkazů, ale nebyla prostě populární. Hlásala jiný popis principů dědičnosti, než se darwinismům líbilo a oni ji necitovali.

Společně s Nassimem Talebem musím uznat, že žijeme ve světě bublin. Navzdory sofistikované matematice nejsme schopni spolehlivě předpovídat ekonomický vývoj ani budoucnost. Máme tendenci přemrštěných očekávání, nekritického rozhodování, nadšení pro věc a navíc žijeme ve světě informačního smogu... Výsledkem jsou ekonomické, politické a ekologické krize.

Jedna z prvních ekonomických bublin vypukla roku 1637 v Holandsku. Říká se jí Tulipánová mánie. Tulipány se začátkem sedmnáctého století staly oblíbenou exportní květinou. Byly barevné, žhané, zajímavé... S jejich cibulkami se začalo spekulovat a ceny rostly takovou rychlostí, že vyvolaly spontánní cenovou bublinu. Investoři věřili, že hodnota cibulí bude růst stejně strmě jako dosud a nemohli se udržet. To nastartovalo další inflaci cen a divoké spekulace. Nakonec se bublina nafoukla do absurdních rozměrů, kdy jediná cibulka nadějněho tulipánu měla hodnotu ročního příjmu středostavovské rodiny. Rostoucí ceny nedokázaly zastavit zákony volného trhu, selhý rozum ani riziko spekulace. Zisk byl přece zaručený, investovali úplně všichni! Fungovalo to jen dočasně, pak bublina splaskla a přebytečné cibulky si majitelé mohli leda nakrájet do polívky.

I další ekonomické krachy byly podobně bizarní. Například bublina, která absurdně nafoukla hodnotu akcií železničních společností v Anglii v letech 1840–1846 v časech divoké expanze vlakové dopravy. Skončilo to krachem a rezavěním nepotřebných kolejí. Navzdory tomuto případu se podobný scénář opakoval o pár roků později v USA (viz kapitola 27). Pře-

mrštěné očekávání zisků vydrželo v Americe déle (1880–1894), protože Spojené státy jsou rozlehlejší než Anglie a koleji se tam dalo položit víc. Nadšení investorů bylo strhující, na moderním způsobu dopravy se přece nedalo prodělat! Nakonec byla síť kolejí tak hustá a výnosy z investic tak malé, že cena akcií katastroficky spadla. Začala konsolidace, trhání kolejí a slučování do monopolů.

Mám dojem, že kombinace stádního chování, informačního smogu a přemrštěných očekávání stojí za vznikem i jiných než cenových bublin. Nevznikly působením těchto faktorů i jiné společenské jevy? Co třeba národní obrození v Čechách, národní socialismus v Německu nebo komunistické hnutí? Spojoval je prvek prvotního nadšení, nerealistické očekávání lepší budoucnosti a neochota si přiznat, že vzednutí nemůže fungovat donekonečna. Dnes máme o bublinách díky internetu lepší znalosti, zvlášť proto, že některé bubliny internet sám vytvořil. Třeba vzestup a krach společností dot.com. Jinde internet pomáhá jen sekundárně, například podporuje bubliny reálného trhu, politické korektnosti a následně politické nekorektnosti.

Akciový trh je na bublinách přímo založený. Sleduji to na akcích svého zaměstnavatele. Když jsou na konci čtvrtletí slabší prodejní výsledky, burza zareaguje divoce a cena firmy klesne třeba o deset procent neboli o stovky milionů dolarů. Přihodí se to během několika minut, na grafu cen akcií se objeví zub, miliony se vypaří do vzduchu a já přijdu o prémie. Díky moc, bublino. Já chápu, že trh kolísá, ale schopnost firmy vyrábět a prodávat přístroje neklesá zdaleka tak prudce, jak tvrdí hodnoty akcií. Zažili jsme i doby, kdy cena cenných papírů spadla v jednom dni na čtvrtinu, přestože pokles ekonomických trendů byl bezvýznamný. Na druhou stranu existují firmy, které dlouhá léta úspěšně předstírají, že mají profit a drží cenu akcií nahoře, i když je jim jasné, že je to účetní podfuk. Není to tak vzácný jev, jak byste si mohli myslet, skrytých Enronů je nepočítaně. Podstatou akciového trhu je očekávání. Očekávání dnes vytvářejí miliardy důhodů celého světa. Jsou ale oslepena informačním smogem, a to způsobilo, že burza ztratila jakékoliv racionální chování. Pokud si myslíte, že váš investiční makléř obchoduje s vašimi akciemi lépe než náhodná babička z Alabamy, tak se probeďte ze snu. Burza je jedna obrovská bublina.

Na stranách Wall Street Journalu pějí chválu na investiční schopnosti Warrena Buffetta, druhého nejbohatšího Američana (2017). Možná jeho úspěch spočívá v tom, že nesleduje internetové zpravodajství, ale starosvětsky čte noviny. Nebo je to prostě dobrý bublinář. Nejlépe pochopil, že lidé oscilují mezi nekritickým nadšením a neopodstatněnou panikou. Možná dokáže vyčítit bubliny a investuje podle toho. Prostě jako za starých časů nakupuje levně a prodává, až ceny stoupnou.

Za další bublinu je možné považovat trh s ropou. Kolikrát už jste slyšeli poplašnou zprávu, že ropa dochází? První globální krize vypukla v roce 1973, když OPEC z politických důvodů utáhl koutky (Jomkipurská válka), další v roce 1979 (iránská revoluce), pak 1990 (první válka v Perském zálivu), a naposled začátkem dvacátého prvního století. Od té doby navzdory prvním elektromobilům cena benzínu stále stoupá vzhůru. Ne-

nadávajte Arabům, případně USA, ropné bubliny existovaly od začátku. Ropný průmysl procházel cyklem opakovaného boomu a kolapsů už od devatenáctého století.

První ropná horečka vypukla roku 1859 v Pensylvánii. Bylo to ještě před začátkem automobilového průmyslu, ropa se používala jako surovina pro výrobu petroleje do petrolejových lamp. S každým nálezem ložiska ropy nebo vyschnutím vrtu kolísala těžba mezi nadprodukcí a nedostatkem. Pensylvánský boom vyšuměl během několika desítek let a zdálo se, že ložiska snadno vyčerpitelné ropy jsou vyčerpána. Celý průmysl se klepal strachy, jestli ropa došla navždy. Pak se našla další ložiska v Texasu a v ruském Baku, ale ani to budoucím krizím nezabránilo. Prakticky celé dvacáté století pesimisté předpovídali, že surovina dochází. Jednou to přijít musí, ale zatím to neustále oddalujeme. Technologie se zlepšuje, jsme schopni těžít z mořského dna, destilovat ropné frakce z asfaltových písků... Odhad, kdy vytěžíme poslední barel, vám neřekne nikdo. Dnes to nedokážeme určit. Mezitím celý trh s ropou vesele vytváří bubliny a krize.

Podle nedávného průzkumu veřejného mínění v USA (2017, Yalle, New York times) považují mladí lidé za největší problém lidstva klimatické změny. Když přemýšlím o tom, co vím o globálním oteplování, začíná ve mně hlodat podezření. Je klimatická krize opravdu tak nebezpečná, nebo je to jen další bublina? Zásobují nás média dezinformacemi? Stojíme na prahu horkých časů, nebo naopak doby ledové, jak nám servírují jiná média? Udělal jsem si soukromý průzkum mezi mladšími kolegy v práci a dopadl tristně. Klimatické změny považují sice za zásadní problém lidstva, ale nedokážou vysvětlit proč. Proč jsme všichni oteplovači, i když se vlastně za našimi okny nic zvláštního neděje? Možná je všechno jen konspirační teorie vypuštěná českou vládou, která chce lépe prodat ložiska lithia pod Krušnými horami.

K přemýšlení nad tímto tématem mě podnítily dva impulzy. Za prvé jsem si přečetl novou knihu Václava Klause *Zničí nás klima nebo boj s klimatem?* Zanechala ve mně nepříjemný pocit, takže jsem usoudil, že se musím do problematiky ponořit hlouběji. Druhým impulzem byl dokument Kena Burnse *Dust bowl* (Mísa prachu). V Čechách nepříliš známý klasik amerického dokumentu (série *The Vietnam War*, 2017, *The Civil War*, 1990, *Brooklyn Bridge*, 1981 nebo *Mark Twain*, 2001) natočil film o období sucha v Oklahomě ve třicátých letech dvacátého století. Při sledování dokumentu se mi *Mísa prachu* propojila se sci-fi velkofilmem *Interstellar*. *Interstellar* nepatří na vrchol mého ten žebříčku sci-fi filmů, ale je zajímavý. Byl poněkud zvláštní nejen nesourodou strukturou a těžko uvěřitelným způsobem komunikace přes skuliny časoprostoru, ale hlavně mě odpuzovala těžko uvěřitelná úvodní část. Líčila krach zemědělství na Velkých pláních, prachové bouře, věčný boj o úrodu a děti umírající na zaprášené plíce. Připadalo mi to jako přepísklá klimatická agitka. Po zhlédnutí *Mísy prachu* mi došlo, že autoři sci-fi velkofilmu si nemuseli nic vymýšlet. To všechno se před druhou světovou válkou v Oklahomě skutečně přihodilo a vizuální zpracování svědčilo o tom, že se *Interstellar* americkou historií inspiroval z dokumentárních filmů.

Ptáte se, co se v Oklahomě přihodilo? Začalo to tím, že vláda USA rozdělila během železniční horečky společností jako část platby velké množství půdy. Železniční společnosti se jí snažily zhodnotit tím, že do pustiny vozily osadníky a půdu jim prodávaly. Tak to fungovalo i v místech, kde nebyly zrovna nejlepší podmínky pro zemědělství, například v Oklahomě ležící v jihozápadní části Velkých plání na hranicích Texasu. Tahle oblast prerií byla odjakživa větrná a suchá, ale noví osadníci se pustili do práce a v deštivém období dvacátých let se jim dařilo.

V té době vypukla revoluce v zemědělské mechanizaci. Pěstovat pšenici na velkých lánách se za pomoci naftových traktorů a kombajnů vyplácelo. Spojené státy se staly světovým vývozcem obilí, ale nadprodukce na sebe nedala dlouho čekat. Ceny obilí klesly, což farmáři řešili tak, že oseli ještě větší plochy.

Potom přišlo sucho. Z nějakého důvodu přestalo v částech Oklahomy pršet a země vyprahla. To nebylo nic nového, americký jihozápad sucho nezakoušel poprvé. Celé civilizace pueblových indiánů díky kolísání klimatu zanikly nebo odmigrovaly jinam. Jenže moderní farmáři se nechťeli vzdát. Rozorávali stále větší část Velkých plání, obilí na obnažené půdě občas uschlo, ale oni zatnuli zuby a rok za rokem čekali na lepší úrodu. Mnozí chtěli odejít, ale byli zadlužení a utéct nebylo kam. Zbytek USA o jejich problémy nejevil zájem, Washington měl na krku Velkou krizi a svých problémů měl dost. Následkům ekologické krize však vláda neunikla.

Ve třicátých letech se objevily první prachové bouře. Vítr dokázal jako na Sahaře zvednout písek a zahalit celou Oklahomu do prachových oblaků. Jemný prach pronikal do domů, usazoval se ve vlasech, plicích, zabíjel děti a pořádkumilovné hospodyně, které nebyly schopné zamést podlahu nebo vyprat ložní prádlo. Oklahomu postihla vlna sebevražd zkrachovalých farmářů a jejich zoufalých žen, které všudypřítomný prach donhral k šílenství. Prachové bouře byly stále častější a větší. Některé doputovaly i na východní pobřeží USA. V roce 1934 velká prachová bouře zasáhla Washington, Boston i New York. Nebylo to naposledy, což pomohlo k tomu, že se vláda začala ekologickou katastrofou konečně zabývat.

Sucho dosáhlo maxima v polovině třicátých let. Rozoraná zemina přišla o úrodnou svrchní vrstvu, jihozápadem putovaly prachové duny a pohlcovaly města i silnice. Mnoho farmářů nechalo zemi ladem a odešlo do Kalifornie. Tam o nuzáky z Oklahomy neměli zájem a pokoušeli se migraci zastavit zostřenými kontrolami na hranicích. Osudy Okies popsal Steinback ve svých Hroznech hněvu, které jsme měli na gymplu jako povinnou četbu.

Co se stalo potom? Vláda vyslala do oblastí odborníky, kteří zjistili, že pokud se nezmění zemědělské praktiky, celé Velké pláně půjdou do háje a prachové bouře zahálí kontinent. Začalo velké zatravňování a vývoj zemědělských technik (orba po vrstevnici, menší pole). Suché a narušené pláně museli sanovat státní zaměstnanci s najatými místními zemědělci. Mezitím vypukly druhotné ekologické krize, jaké známe z Bible. Například se obrovsky přemnožili králíci, kteří žrali, na co přišli. Oby-

vatelé oklahomských měst se v zoufalství dali dohromady a po ranní mši chodili v rojnicích ubíjet ušáky holemi. Mrtvá těla nemilosrdně pálili na hranicích.

Prachové bouře pomalu ustupovaly společně s ekonomickou krizí. Také se zmírnilo sucho. Jednoho dne začalo pršet a přišly slušné úrody. Celá zdecimovaná část Oklahomy se stala opět obyvatelná, Velké pláně byly zachráněny. To by mohl být hezký konec příběhu, zakončený poučením. Dnes už víme, že celý ekosystém jihozápadní části USA je náchylný k suchu, jenže nevíme, co s tím. Víme jen, že sucho přichází a je čím dál citelnější.

Až poletíte přes USA do Kalifornie, podívejte se nad prériemi z okna letadla. Uvidíte hnědé pláně potečkované kružnicemi zelených polí. Farmy ve vyprahlé krajině prosperují, kam dohlédnete. Jak to dělají, když tam vlastně neprší? Jednoduše, přestali spoléhat na počasí a začali pumpovat spodní vodu. Ekonomika funguje skvěle, problém je vyřešený.

Je to řešení, ale dočasné. Zdrojem sladké vody jsou podzemní jezera zvaná aquifer. Dokud prší, prosakuje sladká voda horninami a na neprostupných vrstvách vytvoří sladkovodní zásoby. Pod Velkými pláněmi leží jezero Ogallala, ze kterého pumpují lidé v Texasu, Kansasu a Oklahomě. Problém je, že plocha polí roste, zatímco hladina podzemní vody klesá. Suché roky jsou tu, třeba Kalifornie musí šetřit vodou jako nikdy v minulosti. Podzemní voda pomohla tomu, aby se zemědělství v suchých částech Oklahomy nezhroutilo jako ve třicátých letech minulého století. Jenže používáme víc vody, než příroda dodá. V Texasu a Kansasu už vypumpovali podzemní zásoby skoro do dna. Farmáři přecházejí na šetrnější hospodaření s vodou, ale pokles hladiny spodní vody pokračuje a sucho je stále znatelnější.

USA jsou obilnicí světa. Přesněji řečeno, je to díky státům na Velkých pláních, kde se obilí pěstuje nejvíc. I kdyby změna klimatu způsobila pouhé omezení srážek nad americkými prériemi, bude nám z toho globálně krušno. Protože je sucho, farmáři zavlažovat musí, ale kde vodu vzít, když není? Je docela možné, že v USA znovu zažijeme prachové bouře zrozené v Oklahomě. Možná měla aktivistická úvodní část *Interstellaru* blíž k realitě, než jsem si myslel.

Tím se vracím zpátky k bublinám a hysterii kolem globálního oteplování. Je podložená, nebo ji Al Gore vyfoukl z bublifu? Když se zeptáte generace Mileniálů, ohradí se skoro dotčeně: „Jistě, že oteplování je realita, to je otázka!“ Nejsm jistý, že jsou schopni své přesvědčení zdůvodnit. Co když je sucho jen problém amerického jihozápadu a oblastí kolem Středozemního moře?

V posledních měsících jsem v televizi sledoval oranžový obličej Donalda Trumpa. Nejprve se v prezidentské kampani profiloval jako klimaskeptik a o rok později slavnostně vyhlásil, že předvolební sliby dodrží. Nejdřív omezil federální peníze na klimatický výzkum, přestal podporovat alternativní zdroje energie a začal dotovat energii klasickou. Následně prohlásil, že Spojené státy odstoupí v roce 2020 od Pařížské dohody. Podle Trumpa je snaha omezit množství skleníkových plynů vypouštěných do atmosféry špatný nápad a změna klimatu je

podvod rozšířený Čínou. Proč právě Čínou nám nesdělil, ale kamerám se to líbilo.

Nechci být k Trumpovi nespravedlivý. Je to boss a jako prezident může vědět něco, co nám na internetu neřekli. Jeho styl komunikace s veřejností každému nesedne, ale kde je psáno, že sociopat nemůže mít pravdu? Co když je Donald Trump přece jen schopný manažer, který nás ochrání před zelenou lůzou? Tým Clinton-Gore byl úspěšný v tom, že přesvědčil americkou veřejnost o nutnosti zastavit klimatickou katastrofu a z toho těžili jejich následovníci, včetně Obamy. Jenže časy se mění. Klimaskeptici jsou na koni a v posledních pěti letech se veřejné mínění obrací proti oteplovačům.

Vlastně bych měl být pánům Klausovi a Trumpovi vděčný. V konečném důsledku mě inspirovali, abych se o problému klimatické změny dozvěděl víc. Strávil jsem rok samostudiem odborných článků, zpráv Mezivládního panelu pro klimatickou změnu IPCC, zdrojů NASA, NOAA a záznamů z klimatických konferencí na Youtube. Výsledkem bylo, že jsem si vytvořil dost protilátek jak proti aktivistickým, tak proti naivně klimaskeptickým tvrzením.

Chcete vědět, kdo má pravdu? Vyfukují větší bubliny klimaskeptikové, nebo alarmisté? Prozradím vám to v následujících dvou kapitolách.

Martin Gilar

Odposlechnuto

Howard: Koukněte se na tenhle roztomilý obrázek [mé roční dcerky] Halley ve vaně.

Leonard: Jé, to je vážně hezké.

Howard: Chceš to poslat?

Leonard: Ne, ve tvém mobilu to je roztomilé, v mém by to byl zločin.

Teorie velkého třesku

Děti ve školce si hrají na pískovišti s tablety a paní učitelka spí. Starší paní jde kolem, zatřepe s učitelkou a křičí na ni: „To nemáte strach, že vám ty děti utečou?“

Učitelka se probere a říká: „Ale neutečou, wifina má dosah jenom na pískovišti.“

Lidi si často na Facebook dávají, že v životě je třeba vyzkoušet vše. Je pozoruhodné, že „vše“ v tomto případě většinou znamená drogy, gruppen sex, šukání s každým, kdo si řekne, případně neskutečné ožírání.

Méně často jadernou fyziku, hru na cello, dobrovolnickou práci nebo vyšívání.

Život je jako procházka parkem... Jurským.

Tlusté holky slaví každý rok kulaté narozeniny.

Sex je zábava chudých a často bývalá práce bohatých.

U pohovoru v ústavu:

„Jaké máte zkušenosti s mentálně zaostalými lidmi?“

„Na Facebooku neblokuju kamarády ze základky.“

„Jste přijat.“

Časem s vědou - březen

● velkých činech vědy a techniky

Dnes je tuberkulóza exotickou nemocí, ale do roku 1934 byla v českých zemích hlavní příčinou úmrtí (než ji předstihly srdečně cévní choroby).

Účinnou kauzální léčbu přinesly až během druhé světové války objevené antibiotikum streptomycin a chemoterapeutikum paraaminosalicylová kyselina. Léčbu alespoň podpůrnou – především vydatnou stravu a horský vzduch – si mohli v sanatoriích dovolit jen zámožní lidé, kterých byla mezi nemocnými menšina.

Doktor František Hamza, rodák z Vysočiny (* 6. března 1868 v Kletečné), mladý praktický lékař v Luži u Skutče, se s touto skutečností odmítl smířit. „Tuberkulóza je nejmutnější lidskou písní, jejíž první sloka zpívá o chorobě dětské a sloka poslední o těžké plicní chorobě dospělého člověka. ... Abychom

vítězně přemohli naši nejohroženější sociální chorobu, proto jsem založil Ústav pro tuberkulózní děti v Luži-Košumberku.“ První svého druhu v Rakousku-Uhersku.

Začal s deseti postelemi a dvaceti kozami na mléko. Zakoupenou vilu o několika pokojích si mohl dovolit zařídit jen spartánsky (leč nezapomněl na vázy pro květiny a pár dětských her), pro budoucí malé pacienty sehnal jednoduchá, splývavá roucha (to aby nemocní mezi sebou nepodléhali erotickému pokušení). Svítlo se petrolejkami. Zahradu proměnil v nádherný park, kde se děti mohly procházet. Jak napsal později, Košumberk se měl stát „otevřenou náručí pro trpící“.

A pak už vyjel ve vypůjčeném voze na nejbližší nádraží pro první pacienty.

První rok mu tam přišlo jedenáct dětí; za rok propustil pět vyléčených, tři zlepšené, tři si ještě nechal.

Pamětnice, která Luži jako dítě prošla, vzpomínala: „Doktor Hamza byl pán jemný a neobyčejně citlivý. Chodívala jsem k němu na prohlídku ráda a vždy s pocitem jakéhosi tepla a přátelství, i když léčba se někdy neobešla bez bolesti. Ale z jeho pohybů, pohlazení a slov byla cítit důvěra. Mnohdy s námi poseděl, na leccos se pozeptal a povyprávěl... I když od té doby uběhlo několik desítek let, mám ho stále před očima.“

Denní náklad na ošetřování jednoho pacienta činil čtyři koruny dvacet šest haléřů. Hamza si účtoval dvě koruny denně, přičemž děti z chudých rodin léčil zdarma.

O dva roky později za věno své ženy zařídil stroje k koupání pozemky pro pěstování ovoce a zeleniny pro děti. Největší radost měl z benzínového motoru pro pohon dynamy, protože konečně mohl zahodit „petrolky, které dětem otravovaly vzduch“.

„Všichni jsme dělali všechno, kde jak kdo stačil. Déle dvou roků jsem večer a v noci obsluhoval strojní zařízení čerpací a osvětlovací...“

Po osmi letech už měl ústav svůj operační sál i bakteriolo-

gickou a chemickou laboratoř. Hamza koupil další pozemky, ale věno i jeho vlastní peníze došly. To už tam opečovával tři sta dětí a obětavá paní Hamzová na všechno nestačila.

V roce 1908 ústav prodal zemskému výboru a zůstal do roku 1919 jeho ředitelem.

Za osmnáct let pod jeho vedením prošlo sanatoriem 4000 dětí. Řadu z nich prakticky vyléčil, u dalších alespoň jejich postižení zmírnil. A poněvadž jako realista u nich předpokládal změněnou pracovní schopnost, zavedl při svém ústavu dílny šití pro dívky a knihařství pro chlapce.

Napsal dva tucty odborných spisů, v jejichž titulu se kromě častého slova „tuberkulóza“ tvrději opakuje slovo „sociální“. Pravděpodobně nejvýznamnější v této oblasti jsou *Úvahy o sociální péči zdravotní* (1921), inspirované přelomovým dílem německého lékaře

Alfreda Grotjahna *Sociální patologie* (1912), které de facto konstitovalo sociální hygienu jako samostatný multidisciplinární obor s přesahem do společenských a ekonomických věd (na rozdíl od spíše biologicky a experimentálně orientované hygieny lékařské).

Kromě toho také už od mládí sbíral národopisný a regionálně historický materiál z rodného Humpolecka, který posléze uplatnil ve svém díle beletrickém; například v románu-kronice *Šimon kouzelník* (poprvé vyšel roku 1920) zachycuje osud želivského řádového kněze-buditele doby obrozenské.

Za 1. světové války Hamza působil v domácím odboji. Po vzniku Československa byl povolán do Prahy k řízení sociálního odboru ministerstva zdravotnictví. Na Košumberk už zajížděl jen jako inspektor, nicméně měl jej stále před očima, když prosazoval zakládání nových tuberkulózních dispensářů a sanatorií (dohromady jich bylo přes dvacet). Velmi se také zasloužil o vznik studentských zdravotních ústavů v Praze a v Brně, o založení Masarykovy ligy proti tuberkulóze i o zlepšení práce Červeného kříže u nás.

Od roku 1926 pak působil jako řádný profesor sociálního lékařství na Masarykově univerzitě v Brně, kde vybudoval uznávanou školu sociálně orientované zdravotní péče.

Krátce před svou smrtí ještě stačil vypracovat stanovy pro brněnský Spolek Domu útěchy (v podstatě útulek pro nemocné rakovinou).

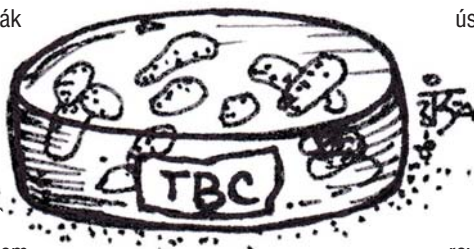
František Hamza zemřel 4. června 1930 v Brně. Ústav v Luži-Košumberku dnes nese jeho jméno, jen místo tuberkulózních dětí léčí děti i dospělé s pohybovými vadami a s bolestivými, pooperačními či poúrazovými stavby.

František Houdek

Odposlechnuto

GDPR je ochrana uživatelů před sebou samotnými.

Lukáš Hakoš, Clever Monitor

Ošidné kouzlo volných konců Třeštění letitého popularizátora 73

Předcházející text mě přivedl k jednomu podobenství. Každý předmět zájmu, definovaný a vytvořený člověkem, například nemoc tuberkulózu, si můžeme představit jako víceméně ohraničený prostor (jsem uznáný nemocný, jsem léčen), do- a ze kterého vedou různé vstupy/výstupy (pomyslné průduchy, dráty, hadice). Představme si je jako šlahouny všelijak propustující veřejný prostor a řekněme jim *volné konce*. U tbc jsou důležité dva: jeden do ní vede z oblasti předchozího zdraví (než nemoc propukne), druhý z pásma budoucího zdraví (až nemoc ustoupí). Zákony, normy, předpisy, vyhlášky zpravidla ošetřují oblast nemoci, zatímco prevenci nemoci i život po nemoci ignorují. Většina zdravotníků to přijímá a řídí se podle toho. Přitom by někdy stačilo málo a nemoc by buď vůbec nepropukla, nebo se alespoň začala léčit dřív a „slabší“, tedy úspěšněji, levněji. Stejně tak by se po skončení terapie spíš nevrátila nebo neuvrhla invalidizovaného člověka do bída. A tak občas vyvstanou mimořádní jedinci, kteří začnou volné konce navazovat na jiné a propojí systémy dosud izolované – třeba zdravotní, sociální, školský. Tito *tvůrci nových vztahů* bývají ve svém úsilí zhusta nepochopení, považováni v nejlepším případě za donkichoty, v běžném za potížisty, v nejhorším za delikventy. Avšak světe, div se, pohánění svým neutu- chajícím étosem, oni uspějí! Dnes už nikdo neví, jakou oběť museli přinést; jejich zásluhy oceňuje jen pár odborníků. Nicméně právě tihle hierarchicky nezařaditelní poslové humanity, filosof Emanuel Rád by asi řekl *andělé mezi lidmi*, jsou hybateli *skutečného pokroku* (ten nesouvisí ani tolik se vši tou vědou, technikou a medicinou, jako se vztahy mezi lidmi a s chováním k těm, kdož potřebují pomoc).

Vedle lékaře Františka Hamzy tu jako příklad spojovatele volných konců uvedu učitele a „lovce mamutů“ Eduarda Štorcha, který pro děti z Prahy vydupal první školu v přírodě (viz *Časem s vědou* v IK 5-6/2016, str. 26).

Samozřejmě, zdaleka ne každý má schopnost vázat volné konce ve velkém měřítku, veřejně, proti letitým zvyklostem. Nešť, i on má šanci. Nic a nikdy totiž nemůže být v reálném čase zcela hotové, zcela uzavřené, ale ani zcela propojené. Po všem, co děláme, zůstávají volné konce. Ty pak mohou mít různý vliv na kvalitu veřejného prostoru. (Co s ním dokáže udělat odpadek, nebo naopak ptačí budka!) Lze si to ilustrovat na kabelu trčícími ze země. Může sloužit jako opora, orientace nebo připojení, ale může se taky plést pod nohy, zraňovat ostrým koncem, nebo dokonce být pod napětím a zabíjet...

„Špatné“ volné konce často vznikají z našich omylů, které jsou z podstaty věci nevyhnutelné; úplně každý chybuje. Další

mohou mít povahu různých nedodělků, nesplněných slibů, nesplacených dluhů, napáchaných křivd, ale i docela obyčejné hrubosti či opomenutí – ze špatné nálady, z ledabylosti, ze sobectví, z hlouposti...

Vzniku špatných volných konců nahrává všudypřítomná orientace na výkon za každou cenu. Ať už vinou nenasytlosti vlastní nebo zaměstnavatelovou chceme nebo musíme stíhat spoustu věcí, a vůbec se neptáme, jak dobře. (Zrovna nedávno se v médiích řešilo, proč nové české dálnice vydrží dvakrát míň než ty staré. Jako bychom už neuměli, nechtěli nebo nemohli dělat práci pořádně!)

Když si tedy, jak už jsme řekli, volné konce věcí a skutků představíme jako šlahouny ve veřejném prostoru, a když si svůj život, svoje reálné existování představíme jako činnost v tomto prostoru (rodina, práce, cestování, nákupy, koníčky, úřady), dá se snadno pochopit, že s rostoucí hustotou špatných volných konců se zhoršuje kvalita života. Mezi zbytečnými, nepřijemnými až nebezpečnými šlahouny je veškerý pohyb obtížnější (jako bychom se brodili medem), vyžaduje víc času i energie, které potom chybějí na prospěšné, konstruktivní věci. Třeba zrovna dálnice svými špatnými volnými konci (předraženost, dlouhá výstavba, chabá kvalita, nebalá správa) dovede veřejný prostor jaksepatří otrávit... Společnost přetížená špatnými volnými konci potom zákonitě chudne a klesá na duchu.

Vskutku, ne každý může být Hamza nebo Štorch. Naproti tomu skoro každý může sám za sebe ovlivnit, pravda, za cenu jistého nepohodlí, aby po něm zbylo co nejmíň škodlivých konců a co nejvíc těch užitečných.... Součet pak rozhodne, zdali každodenní magie volných konců bude spíš bílá, nebo do černá.

Poznámky

1. Volné konce dělají problémy také v *popularizaci vědy*. Vyhnout se jim nedá, ale jejich počet a povaha musí být pro dané účely (zprávička v Blesku, článek ve Vesmíru) optimální. Příliš mnoho volných konců činí text nejasný, mnohoznačný, příliš málo zase vede ke zdlouhavosti, kdy v záplavě vysvětlívek zanikne jádro sdělení.

2. V *přírodě*, myslím, bývají volné konce vzácností, pokud vývoj běží plynule – to se na každý konec průběžně napojí něco, co z toho má užitek. Volné konce se v přírodě objevují jen při náhlých změnách, katastrofách, kalamitách, ovšem pouze do té doby, než je objeví a využije nějaká potřebná součást biosféry.

František Houdek

Odposlechnuto

Ženy to nemají lehké. Nemají co na sebe a hlavně to všechno nemají kam dát.

Časem s vědou - duben

● velkých činech vědy a techniky

V roce 1937 profesor neurologie Ugo Cerletti z lékařské fakulty univerzity v Římě studoval účinky elektrošoků na psech. Dělal to tak, že jednu elektrodu jim umísťoval do tlamy, druhou do řitního otvoru.

Traduje se, že tento badatel šel jednoho dne z práce domů a zastavil se u řezníka. Ten ale požadovaný kus masa zrovna neměl, a tak váženého zákazníka poslal přímo ke zdroji. Co následovalo, pan profesor vylíčil později sám: *Navštívil jsem jednoho dne jatka a tam jsem uviděl, jak ke spánkovým oblastem prasečích hlav jsou přikládány elektrody, zapojené do obvodu o napětí 125 voltů. Jakmile nastal elektrický výboj, prasata padla k zemi. Několik vteřin se jejich těla zmítala v křečích ne nepodobných těm, které jsme pozorovali u našich experimentálních psů.*

Během této epizody, kterou bych přirovnal k epileptického kómatu, přistoupil ke zvířeti řezník a bez problémů kus podřízl. Zvířata totiž nebyla elektrickým proudem zabíjena, byla pouze omráčena. Tento způsob zabíjení byl zaveden na žádost naší italské Společnosti na ochranu zvířat proti krutostem, která žádala, aby jateční dobytek byl zabíjen bezbolestným způsobem.

Najednou mě napadlo, že prasata na jatkách představují cenný materiál pro mé experimenty. A tak jsem svou původní experimentální proceduru pozměnil. U pokusných psů jsem totiž používal minimální elektrické napětí: chtěl jsem vyvolat záchvat, aniž bych zvířatům ublížil. Nyní jsem se rozhodl, že navodím situaci, v níž bych mohl přesně zjistit dobu působení, velikost napětí a způsob aplikace elektrického proudu – ukazatelů nezbytně nutných pro hranice přesně potřebné k usmrčení zvířete. Pokud elektrický proud procházel celým tělem po dobu několika minut, zvířata umírala. Když ovšem proud procházel pouze oblastí lebeční, zvířata neumírala, ale dostávala se pouze do kómatu. Při největší intenzitě elektrického proudu zůstávala zvířata během aplikace rigidní. Po několika prudkých záškubech ležela několik minut nehybně na boku a teprve po několika minutách se pokoušela vstát. Což se jim nakonec podařilo a po váhavých, nemotorických pokusech se snažila utéct pryč.

Uvedené pozorování mě nade vši pochybnost přesvědčilo o tom, že aplikace elektrického proudu o napětí 125 V, trvajících několik desetin vteřiny, nemůže nikomu ublížit. A přitom právě tato intenzita postačuje k vyvolání celkového záchvatu.

A tak jsem se odvážil uskutečnit první pokus na lidech. Vydal jsem svým asistentům pokyny, aby mi našli vhodného pacienta.

A tak se stalo, že v polovině dubna 1938 poslal do Psychiatrického institutu římský policejní komisař muže s následujícím raportem: „S. E., 39 let, elektroinženýr, trvalým bydlištěm

v Miláně. Zadržen na železniční stanici, kde se potuloval bez jízdenky. Zdá se, že není při smyslech. Proto odeslán do psychiatrické léčebny na pozorování.“

Tam se pacient podrobil klinickému vyšetření s tímto výsledkem: „Vědomí jasné, orientace dobrá. Množstvím neologismů popisuje své delirantní představy, jak je na dálku telepaticky ovlivňován, z čehož údajně pramení jeho problémy a poruchy vnímání. Když hovoří, doprovází svá slova výraznou mimikou. Mezi slovy a mimikou panuje jakási podivná korelace. Vůči prostředí nálada zcela indiferentní, nízká afektivní rezerva. Neurologické vyšetření negativní. Diagnóza schizofrenní syndrom byla stanovena na základě pozorovaných příznaků: pasivní chování, inkoherence, nedostatek afektivních projevů, halucinace, delirantní a paranoidní představy pronásledování a množství zcela neočekávaných neologismů.“

Nyní dejme slovo opět profesorovi Cerlettimu: *Právě tohoto pacienta jsme vybrali pro první experimentální zjištění terapeutického ovlivnění psychické nemoci elektrickými výboji. K frontoparietální oblasti jsme připojili dvě velké elektrody a aplikovali proud o nízké intenzitě 80 V po dobu asi 0,2 vteřiny. Pacient reagoval silnou křečí, hned poté upadl na lůžko, ale vědomí neztratil. Najednou začal zpívat a pak se pomalu uklidnil.*

My, kteří jsme experiment řídili, jsme byli neobyčejně rozrušeni. Uvědomovali jsme si, že jsme podstoupili velké riziko.

Nakonec jsme se dohodli, že pacienta necháme odpočinout a experiment budeme nazívat opakovat. Pacient, o kterém jsme si mysleli, že nás neposlouchá, najednou zvolal: „Ne! Neopokujete to! Sáhla na mě smrt!“

První elektrošok podal tehdy šedesátiletý Cerletti spolu se svým žákem Luciem Binim 18. dubna 1938. Později přiznal, že pod dojmem pacientovy procítěné odmítavé reakce se chtěl dalších pokusů vzdát, ale nakonec v něm rozum přemohl emoce. V následujícím zákroku aplikoval výboj o střídavém napětí 110 voltů po dobu 0,2 vteřiny.

Elektrošoková neboli *elektrokonvulzivní terapie* se rychle rozšířila (u nás ji první použil roku 1941 profesor Otakar Janota v Praze na Bulovce) a vytláčila šokování kardiazolom. Jakkoli ji od 60. let nahradila psychofarmaka, v některých případech se v maximálně šetrné podobě úspěšně používá dodnes. A to přesto, že mechanismus jejího účinku neznáme.

František Houdek

Odposlechnuto

Stanley Kubrick byl najat, aby zfalšoval přistání Američanů na Měsíci. Ale protože to byl perfekcionista, nakonec si od produkce vydupal, aby se točilo na skutečném měsíčním povrchu.

● zoufalých léčbách

Třeštění letitého popularizátora 74

„Zoufalá nemoc vyžaduje nebezpečný lék,“ prohlásil spikleneck Guy Fawkes, když se počátkem 17. století pokoušel vyhodit do vzduchu anglický parlament i s králem.

Francouzský experimentální biolog Claude Bernard zase před půldruha staletím napsal: „Tragickým údělem medicíny je, že musí jednat, i když neví.“

Spojíme-li obě tyto myšlenky dohromady, dostaneme cosi jako trivium dobrého lékaře starších časů: „Pomoci nemocnému. Zkusit mu ulevit, i když nevím, co mu je anebo jak ho léčit. Čím je jeho stav vážnější, tím riskantnější terapii smím použít.“

Občas se pak stane, že terapie je téměř stejně nebezpečná jako choroba sama. Poněkud to připomíná Odysseovo dilema před Messinskou úžinou: „Vyhnu se Charybdě, pohltnu mě Skylla!“

Připomeňme si teď stručně několik příkladů „zoufalé léčby“. V roce 1909 německý lékař Paul Ehrlich učinil ohromný průlom v medicíně, když vyvinul první chemoterapeutikum – lék proti syfilidě zvaný salvarsan. Ten však obsahoval jedovatý arsen a jeho léčebná a toxická dávka si byly velmi blízké. Totéž platilo u prvních terapií srdeční nedostatečnosti čajem z náprstníku (konec 18. století), který pomohl, slovy historika medicíny, „pokud postižený dokázal vydržet zvracení a průjem, které čaj také vyvolával“. Při jen trochu vyšší dávce se dostavily další dramatické zdravotní problémy, které mohly končit až zástavou srdce.

Vídeňský psychiatr Julius Wagner-Jauregg zase roku 1917 vyléčil pokročilou syfilis vysokou horečkou po naočkování malárií (Nobelova cena). O Cerlettiho elektrokonvulzivní terapii jsme psali na předchozí straně.

Koncem 30. let se prosadila také *lobotomie (leukotomie)* Antonia de Egas Monize. Spočívala v nevratném přerušení nervů mezi čelními mozkovými laloky a zbytkem mozku, čímž odstranila některé dosud neléčitelné psychózy či bolesti (Nobelova cena). Zároveň ale změnila psychiku člověka, takže se dnes nedělá.

Výstavní léčbu ve stylu bud’/anebo představovaly srdeční operace v době před vynálezem mimotělního oběhu. Pacient trýznivě umíral na selhávání srdce, a tak se někteří chirurgové uchýlovali k tomu, že nemocné srdce zastavili (nebo se při otevření skalpelem zastavilo samo) a během čtyř minut, než začaly z nedostatku kyslíku odumírat mozkové buňky, se snažili vadu odstranit a srdce zašít a nahodit.

Další příklad pochází z konce 50. let z Ameriky. Jak známo, transplantace orgánů mezi dárci (pokud nejsou zrovna jednovaječnými dvojčaty) naráží na odmítavou imunitní reakci příjemce. Tu lze oslabit imunosupresivy. Prvním známým bylo ionizující záření. Příjemce absorboval před operací dvě a po operaci jednu těsně podsmrtící dávku „rentgenů“ a díky tomu pak s cizí ledvinou přežil pětadvacet let.

Poslední zde uváděný případ se odehrál před deseti lety. Pacientka trpěla úpornými bakteriálními průjmy, na které nic nezabíralo. A tak jí americký lékař Alexander Khoruts jako poslední možnost zavedl do střeva stolicí jejího zdravého manžela. Fekální transplantace zabrala přímo zázračně.

Pud sebezáchovy je jedním z nejsilnějších motorů pokroku medicíny – pacient je ze strachu před smrtí ochoten zkusit ledacos a podstoupit velmi drastické procedury, které i v případě úspěchu nemusí zůstat bez následků. (Odysseus unikl Charybdě za cenu toho, že mu Skylla pohltila šest plavců, a když už si myslel, že má vyhráno, ostatní zahynuli během následné bouře.) A tak salvarsanem léčení syfilitici trpěli škytavkou, zvracením, křečemi, ztrátou zraku a někdy dokonce terapii nepřežili (a pokud ano, nemoc se po čase ozvala znovu). Luetici kurýrování horečkou zase měli nadosmrti malárii (byť slabší druh). Po injekci kardiazolu nemocný před ztrátou vědomí prožíval po několik dlouhých sekund děsivou smrtelnou úzkost. Elektrošokované pacienty zlobila paměť, lobotomizovaní ztratili vůli i aktivitu, první příjemci transplantovaných orgánů mohli trpět pozdními následky ozáření. Všem se však ulevilo a mohli ještě nějakou dobu žít.

V současnosti to vypadá, že epocha zoufalých léčeb je v našich končinách ta tam (snad s výjimkou elektrokonvulzí). Ze dvou hlavních důvodů: máme jemnější a účinnější léčebné metody a nedovolují nám to přísnější etická pravidla. A také proto, že stále častější civilizační choroby nemívají tak náhlý průběh jako choroby infekční, stírájí se postupně, takže se dají léčit takřikajíc za pochodu (hypertenze, vysoký cholesterol, diabetes). Vzdálenost jednoho dramatického úzdravného skoku dnes odcupitáme stovkou nudných krůčků. Tím spíš, že dnešní terapeutická medicína má převážně chemickou podobu. Ale i pilulky, jakkoli jejich přínos většinou výrazně převažuje nad újmou – nikdy nejsou zcela neškodné (notoricky známý je vliv antibiotik na střevní mikrobiotu); při dlouhodobém používání mohou farmaka v součtu uškodit stejně jako leckterá zoufalá léčba z časů heroické medicíny. Jinými slovy, místo svádění jednotlivých bitev o holé přežití nás medicína průběžně udržuje na hranici tabulkového zdraví, až se nakonec úspěšně ulékujeme k smrti. Inu, pokrok.

František Houdek

Odposlechnuto

Co je Rusko zač, objevil už Karel Havlíček Borovský. Od té doby se nezměnilo, protože jeho podstata je neměnná: je to země otroků a otrokářů, která občas zrodí intelektuála, aby nad tím srdceryvně bědoval. Vraždění, to jim jde dobře. Ale fungující budík vyrobí nedovedou.

ON

Mysti-fikce z nám blízkého východu

Současní čeští nakladatelé vydávají překlady nejen slovenské literatury hlavního proudu, ale i jeho žánrových odnoží. Romány Michala Hvoreckého a Jozefa Kariky ukazují jejich osobitý přístup k žánru fantastiky.

Michal Hvorecký je zavedený autor mladší generace. Jeho raná povídková tvorba byla strhujícím skokem k fúzi intelektuálně hutné prózy s výrazovými prostředky moderních městských subkultur. Posun k delším prozaickým celkům vedl u Hvoreckého k dílům různé kvality a nejednoznačně vyznívá i jeho nejnovější kniha *Troll*.

Publicisticky školený autor vyhmátl možná jako první z česko-slovenských spisovatelů jedinečné a výsostně aktuální téma: „farmy“ internetových trollů, s jejichž pomocí dochází k mohutnému ovlivňování veřejného mínění a politiky prostřednictvím sociálních sítí. *Troll* líčí příběh mladé dvojice sociálních ztroskotanců, kteří se rozhodnou vetřít se do jedné trollí farmy s nejasným úmyslem rozložit tento systém zevnitř. Nacházíme se v blízké budoucnosti, která je ale zvláštním překlopením minulých událostí. Slovensko se vzpamatovává z nedávné totality a celková atmosféra připomíná rok 1989. Zároveň ale i kvůli zmíněným trollům strká hlavu do chomoutu Říši, která je nepříliš krycím označením Ruska, jehož cílem je rozložit demokracii a nastolit chaos.

Jedna věc je o placených trollech čist, jiná je vcítit se do jejich světa prostřednictvím umělecké imaginace. V tom je Hvoreckého *Troll* nedocenitelný a vykreslením podivného světa bezpáteřních ovlivňovačů tne do živého. Jako beletrie je ovšem tento útvar pramálo soudržný. Autor má velký problém vytvořit cokoliv jako příběh a 160 stran textu je spíše rozvedením jediné situace. Hláškující styl Hvoreckého psaní se částečně začne obracet proti autorovi, protože po chvíli vtípné obraty a satirické zacilení omrzí a čtenáři se ničeho víc nedostává. Ve finálním dějovém zvratu ztrácí i pozici satirika, neboť podlehne patosu a potřebě vyslovit konečný soud nad antisystémovými štváči.

Geniálně vyhmátnuté a dobře rešeršované téma by si zasloužilo promyšlenější, méně uspěchané provedení.

Odposlechnuto

Ano, milostný trojúhelník je možný... avšak pouze, je-li jeden úhel tupý!

Podle manželky mám dvě zásadní povahové vady. Předně neumím naslouchat, a pak ještě cosi.

Jozef Karika je poměrně známý slovenský autor thrillerů ze současnosti, publikací o okultismu a také fantastických próz s prvky hororu. Za jednu z nich, román *Trhlina*, byl odměněn Cenou čtenářů v nejuvýznamnější slovenské literární ceně Anasoft Litera 2017.

Není snadné recenzovat knihu, která se pohybuje na hranici pravdy, fikce a mystifikace a neprozradit příliš. I tento autor si zvolil atraktivní téma, které se opírá o skutečné události. V pohoří Tribeč se nachází cosi jako slovenský „bermudský trojúhelník“, v němž se nevysvětlitelně ztratilo v rozmezí desítek let několik osob. Karika uvádí, že po vydání předchozího hororového románu *Strach* se na něj obrátil jakýsi Igor M. s touhou vypovědět svůj vlastní, skutečný příběh. Po nálezů psychiatrických záznamů jednoho z pohřešovaných a googlení faktů ohledně Tribeče se Igor rozhodl uspořádat průzkumnou expedici do tohoto tajemného pohoří společně s dalšími třemi

osobami. Sám čtenář *Trhliny* si může vygooglit stejné zdroje, včetně článku jistého Howadoodra, který na případ nově upozornil. (Neuvádí ovšem, že internetový autor se sám na Tribeč vypravil také a záznam z jeho expedice se zřejmě stal základem této knihy.)

Zápletka opřená o skutečnou hrozbu slibuje napětí a strach, ale tyto emoce si dávají v *Trhlíně* pořádně načas. Spíše překvapí neobyčejně prostý styl vyprávění, jež je navíc budováno bez využití jakýchkoliv rafinovaností, až školácky. Rovněž postavy jsou schematické a krajně nesympatické. Snad jen zvědavost spojená s neobvyklým zářmováním příběhu může čtenáře donutit číst dál. *Strach* a pocit podivna se začne dostavovat teprve v poslední třetině knihy. Stephen King rovněž pracoval s pomalým budováním všedního, aby o to víc pak zaútočil nadpřirozeným, ale King dovedl pospat na rozdíl od Kariky napínavě i onu všednost.

Zadostiučněním může být zjištění, že se hrdinové nesetkají s žádným monstrem (to věru není spoiler), a přesto autor dosáhne značně diskomfortního efektu u čtenáře, neboť hrůza je nakonec mnohem všednější a zároveň kosmičtější v lovecraftovském duchu.

Ivan Adamovič / Lidové noviny

Michal Hvorecký: *Troll*. Přeložila Martina Bekešová. Argo, 160 stran.

Jozef Karika: *Trhlina*. Přeložil Jiří Popiolek. Argo, 331 stran.

Odposlechnuto

Koukal jsem, že se nějak řeší nová hymna. Když už změna, tak proč se neudělá pořádná a nepoužije se to, co už je stejně neoficiální česká hymna – Jožin z bažin. Soupeři by nás na olympiádě nechali vyhrávat jen proto, aby si mohli zabroukat.

Jiří Pavlovský

Zahalená hrozba

Moc muslimských matek a hranice tolerance

Bývalá aktivistka hnutí Femen, muslimka z Makedonie, členka CDU Zana Ramadani říká: „Islám k Německu nepatří. Muslimové k Německu patří – ale jen když se přizpůsobí jeho společností.“ A dodává: „To se však nemůže zdařit, dokud se na dnešní západní svět budou aplikovat překonaná pravidla předmoderního náboženství a dokud muslimské matky budou svým dětem předávat hodnoty nepřátelské vůči ženám.“

Jako dcera z muslimské imigrantské rodiny pojmenovává věci tak, jak to dokáže jen málokdo: V muslimské rodině vládne ženy. Svě dcery vychovávají v osoby bez vlastní vůle a syny v rozmazlené machy – a protože tyto mamánkové pod vlivem výchovy nejsou v životě úspěšní, vyrůstají z nich budoucí radikálové. Autorka se vyslovuje pro otevřené vyrovnání se s tímto tématem a zcela jasně říká, že bez spolupráce muslimských matek se integrace nemůže podařit.

Nabízí i kompletní seznam opatření, která by mohla pomoci k integraci nově příchodích muslimů do moderní společnosti, alespoň těch, kteří přišli kvůli lepšímu životu a před hrůzami své domoviny doopravdy prchají a nechťejí jen v Německu vytvořit kopii poměrů, které je vyhnaly. Německo by však muselo být důsledné a za ochranu a sociální podporu vyžadovat plnění povinností, jako je ochota učit se němčinu, a hlavně by muselo začít s výchovou žen. Nic z toho nesmí být založeno na dobrovolnosti, už proto, že muslim, který by se začleňoval dobrovolně, by v očích ostatních ztratil tvář a přivedl by sebe i svou rodinu do nebezpečí. To, že se podrobuje zákonu, je pro něho vlastně alibi před radikálními souvěrci. Autorka svůj plán rozpracovává do takových podrobností, jako je oddělená výuka mužů a žen, aby se tyto vymanily z celodenního dohledu mužů, kdy při tom budou muži navíc donuceni se v době výuky žen starat o děti. I to by za jiné situace než při přinucení vedlo ke ztrátě jejich tváře, budou-li ale muset, může se stát, že začnou oceňovat důležitost a obtížnost ženské práce. Dále doporučuje výuku řemesel u nevzdělaných příchodcích, včetně těch, kteří mají malou šanci na azyl. Po jejich vyhoštění nebudou ve staronové domovině zcela bez kvalifikace a mohli by zde pak pomoci zavádět moderní (německé) standardy.

Velmi zajímavý je také popis jejího účinkování v hnutí Femen. To je jako každé podobné zčásti tvořeno kraválistkami, které nemají co říci a děláni povyku a pobuřování je jediným jejich cílem.

Pomatená levice bude také příčinou, proč z jejího plánu nic nebude, někteří „leví bílí“ nikdy nepochopí, že nelze zároveň bojovat za emancipaci žen i za jejich „právo“ nosit šátek.

Překlad **Jan Hlavička**, vázaná s přebalem, Triton, 2018, 208 stran, 299 Kč

STŘEDOZEMSKÁ SOUTĚŽ

NA TÉMA:

POSLEDNÍ NADĚJE

UZÁVĚRKA 22.9.2018

VÍCE INFORMACÍ NA FACEBOOKOVÉ STRÁNCE O GONDORSKÝ SEMENÁČEK
NEBO V RUBRICE SEMENÁČEK NA: MITTAL.MAR.BLOG.CZ

Parcon 2018 – Bílovec

Do uzávěrky minulého čísla Interkomu jsme neznali adresu přihlašovacího formuláře, a protože datum konání se blíží (od 3. srpna do 5. srpna 2018), přinášíme je alespoň nyní.

Zde najdete přihlašovací formulář:

www.klf-ostrava.cz/registrace-parcon-2018/

a zde je seznam již přihlášených:

www.klf-ostrava.cz/parcon-2018/seznam-ucastniku-parconu-18

Pokud se přihlásíte včas, můžete využít cestu ve společném vagoně z Prahy do Bílovce. **Zdeněk Rampas**

